Antwoorde

Der Dienaren des

Woordts ende Ouderlinghen der Kercken van Hollandt / wt den naem derseluen onlancks vergadert gheweest zijnde tot Haerlem: Aen mijn E.E. Heeren de Staten desseluen Landts:

Op de Remonstrantie by de Ouericheyt van Leyden / aen de voorsz Heeren Staten ghedaen / ende wtghegheuen / aengaende t'verhandelde der Dienaren des Woordts end' Ouderlinghen der Nederlandtsche Kercken in het Synodus tot Middelburch / etc.

Waerinne de clachtē tegen tvoorsz Synodus ende Synodale Acten voortgebracht / cortelick ende claerlick tot noodighe ontschuldinghe der Kercken beantwoort werden.

TOT DELFT,
By Aelbert Henrictz. woonende aent Merct-velt / Anno 1582.

Aen de Edele wijse ende vermoghende Heeren/mijn Heeren de Staten s'Landts van Hollandt.

MIjn Heeren: wat een sonderlinge ghenade Godt almachtich den Nederlanden/ eñ met name den lande vã Hollant/in desen laetsten tijdẽ bewesen heeft/ende alsnoch bewijst/daerinne verweckẽde de openbare oeffeninge zijns heyligẽ Godsdiẽsts/ eñ als weder op timmerende zijn veruallẽ geestelicke huys: Connen uwe E.E. met ons veel beter dencken/ dan wt sprekẽ/is ooc in hemseluen veel meerder/dan yemant gedencken eñ ouerleggen can. Ghelijckerwijs nv een yegelick/ die by hemseluen weet hoe noodich het is /dat inde ghemeene huys houdinghe goet regiment ende ordonnantie gehouden werde/lichtelick besluyten can/ dat veel min het voorsz gheestelicke huys des leuendighen Godts / welck is zijn Kercke/sonder sekere bequame ordeninghe can bestaen: Alsoo weten uwe E.E. dat het der Kerckendienaren / die in dit huys als dispensiers Gods verkeeren / ampt ende officie is / niet alleen het woort des Heeren te leeren/ende zijne Sacramenten te bedienẽ/ maer oock sorge te draghen/datter alle dinghen eerlick ende geschictelic toegaen /ende voornemelick dat t'voorsz Woort ende Sacramenten also bedient/ghehoort ende gebruyct werden/ dat de eere Gods eñ der mẽschẽ salicheyt daer door gevoordert worde. Om hier toe onder anderẽ eendrachtelic te arbeyden / hebben tot allen tijdẽ inder Kercke Christi de Synodi ofte vergaderinghen der Herderen ende Ouderlinghen gedient/ achtervolgẽde twelcke in desen Nederlandẽ/so te vorẽ onder de veruolgingen (so veel doenlic was) als insonderheyt daer na inde Vrijheyt/ooc selfs hier in Hollant/met believen van uwe E.E. sulcke vergaderingen gehouden zijn: ende met namẽ int voorleden iaer vã lxxxj. met bewillinge der generale Statẽ/tot Middelburch: alwaer behaluẽ andere handelingen/de ordeninge te vooren inde generale Kerckẽ gestelt/vanden gedeputeerden derseluen ouersien/ende corter / als in een corpus/tsamenghetoghen is/om der Ouericheyt ouerghegeuen / ende vande selue goet beuonden/de hant daer aen gehouden te mogen werden. Alsoo nv uwen E. E. de voorsz Kercken-ordeninghe van onsent weghen ouerghegeuen/ende by uwe E. E. aende vroedtschappen der Steden al omme ghesonden was/om neerstelick ouersien / ende nae volcomen rapoort daer inne ghedaen te werden / als uwe E. E. nae recht beuinden souden te behooren : Siet / soo heeft de Raedt ende Vroedtschap der Stede van Leyden / niet te vreden zijnde haer gevoelen/in ghelijcker manieren als andere Steden /in te brenghen / een Remonstrantie/by den haren ghemaect/ende int heymelick gedruckt/

 eerst in

eerst in Februario sommighen secretelick toeghesonden ende medege-
deelt/ende daer nae in Martio/ghelijck uwe E.E. weten/inde verga-
deringhe der Staten ghepresenteert. Van welcke Remonstrantie ofte
vertooch dit vast de somme eñ scopus is: Also de Ouerichedẽ des Landts
schuldich zijn de beste middelen te ghebruyckẽ, vvaer door hare onderda-
nen vanden allerhoochsten noodt ende allendicheden der teghenvvoordi-
gen oorlogen ontslagen, ende voor alle tyrannye ende onghemack in toeco-
menden tijden bevvaert souden mogen vverden, ende ouer sulcx te vveeren
al tghene, vvaer door desen gruvvelickẽ brandt meer ontstekẽ, ende de fon-
dementen van een nieuvve Pausselicke tyranne gheleyt vverdẽ: Dat sy daer-
omme de Acten des Synodi niet connen noch moghen aennemen, als inden
vvelcken de Kerckendienaren haer met andere dan met Kerckelicke dingen
moeyen, de authoriteyt der Ouericheden verminderen, teghen het vvterlic-
ke vveluaren ende vrijheyt der gemeyne ondersaten handelen, tot een nieu-
vve tyrannie ende Pauselicke macht tenderen, ia in materie vandẽ Huvve-
lic een iuck svvaerder, alst int Pausdom oyt ghevveest is, hen op leggen, &c.
tvvelcke sy gantsch niet ghesint zijn te lijden, ende so vveynich als het oude
Pausdom vveder aennemen sullen: Vermanende ghenoech alle andere
Vroedtschappen/haer exempel hier in na te volghen. Dese ende dier-
ghelijcke belastinghen teghen de Kerckelicke tsamencoemsten eñ han-
delinghen/zijn voorwaer seer swaer/ende wanneer slechts een vanden
voorsz stucken warachtich ware/so bekennen wy dat de Magistraet
van Leyden met recht daer van niet alleen self een afkeer hebbẽ/maer
oock anderen een afkeer makẽ soude. Maer indien het ghenoech is te
beschuldighen/wie sal immermeer onschuldich bevonden werdẽ? Wy
connen oock van uwen E.E. niet gevoelen/datse dese maniere van be-
schuldinghe goet vinden/datmen de generale Kercken by alle de We-
relt/met ghedructe boecxkens/aldus gaet diffameren ende leelick ma-
ken/iae de Ouericheden ende Ondersaten deen teghen dander in onee-
nicheyt schijnt te willen stellen. Want het soude (ons bedunckens) ee-
nen Magistraet/die dẽ rust ende vrede des Landts ende de coelicheyt
so lief heeft/als die van Leyden in dit vertooch haer laten verluyden
dat sy doen/veel beter betaemt hebben/indien sy yet hadden teghen de
Acten ende Ordinantien des Synodi/tselue uwen E.E. in onse tegen-
woordicheyt mondeling te remonstrerẽ/op dat wy onse defensie daer
teghen hadden moghen doen: ghelijck uwen E.E. wel bekent is/dat
wy meermael aenghebaden hebben/ende de gheleghentheyt dickwils
daer toe gheweest is. Tis wel waer/dat eerst maer ettelicke dousijn
Coppen vande voorsz Remonstrãtie door haer bevel ghedruckt/ende
niet dan eenigen int bysonder (als vorẽ) medegedeelt/eñ voorts uwen
E.E. ouergheghevuen zijn gheweest: eñ datse daer na (quansuys) steels
ghewijse/ende niet door haer bevel of toelatinghe/gedruckt ende ouer
al versprevdt zijn: Maer wy gheuen uwen E.E. te bedencken/oft dit
binnen haer stadt/met een ghemeene welbekende letter/van een bor-
gher eñ ingheseten aldaer/onverbeurt teghen haer verbodt heeft con-
nen

nen gheſchieden: daer ſy doch te voren een ſo ſtraffe inquiſitie op een ſimpele wtſchrijuinghe der Remonſtrantie ghedaen hadden. Ghelijck wy dan aller eerſt/ (ſiende datmen ons met onderſteken boecxkens ſecretelick/eñ voorts in uwer E. E. vergaderinghe/ teghen billickheyt beſwaerde) ons grootelicx bedroeft hebben: Alſo heeft het ons inſonderheyt wee aen therte ghedaē/als wy geſien hebbē/ dat ouer de gantſche Werelt deſe beſwaringhen openbaer gemaect zijn / te meer/ ouermits dat alle die eenich onderſcheyt eñ kenniſſe van ſtijle hebbē/ wt de voorrede oordeelen ſulcx geſchiet te zijn door het middel van een ſeker formel partije der Religie/in Hollandt openbaerlick geoeffent/ ia verachter van alle wtwendige Exercitien van Religie: van wien nadenmael de ſtadt Leydē/eñ deſe Remonſtrantie ſo hoochelick inde voorrede voorſz ghepreſen wert / by velen vromen eñ verſtandighen wort gevreeſt/dat door dit ſchrijuen (de Remonſtranten meeſt al ſelfs daer op niet denckende) een onwech ghebaent / eñ de menſchen niet gheleydet/ maer miſleydet werden tot een ſeer verderffelicke licentie/moeder van ſo veel grooter lijdē/als Anarchie (ofte een weſen ſonder Regimēt) arger dan Tyrannie vanden Heydenē ſelfs ghehouden werdt. Ons aengaende/weten uwe E.E. wel/eñ geuen onſe handelingen oueruloedich ghetuygeniſſe/hoe weynich luſts wy tot ſtrijdtſchriftē hebbē: die noch noyt met ſchriften yemāt ghetercht/ ia ſulcke moderatie beweſen hebben/dat wy getercht zijnde/hoewel de penne niet ongeroert/nochtans tghene gheſchreuen was/onghedruct gelaten hebbē/ hopende dat ſonder drucken de Calomnien tegen de Kercken wtghegeuen / door eenighe andere middelen onderdruckt eñ wech ghenomen ſouden werden: waer door wy oock by velē niet als coel/maer als al te cout gehouden zijn: Al hoewel wy dan veel lieuer hadden/dat alle deſe dingen met een eewige ſtilheyt eñ vergetenheyt begrauen waren: Nochtans/alſo ons d'experientie heeft geleert/dat/ andere ſprekende/ eñ wy ſtilſwijgende/ de onnooſelheyt verdruckt werdt/ ende ter wijle dit boecxken by allen onuerhindert werdt gheleſen/ ons ſtilſwijghen van d'eene voor ſchultbekennen/ende van d'andere voor verradinghe of deſertie der gerechtigher ſaecke gehouden werdt: ia ſommighe oock haren roem dragen/ dat wy teghen onſe beſchuldigers niet dorvē kicken / eñ alſo een grooten afbreuck inder Kercke gheſchiedt: So hebbē wy ons genoodtſaect beuonden/een verantwoordinghe aen den dach te gheuen: welcke wy midts deſen uwen E.E. in aller reuerentie preſenteren/niet twijfelende/alſo ſy t'ander oore tot noch toe ledich eñ gheſtopt gehoudē hebbē / ſy ſullent nu voor deſe Defenſie open doē/dewelcke wy niet min rechtueerdich houden/als ſy eenuoudichlick eñ met moderatie/ſonder eenighe verre gheſochte vreemde manieren van ſpreken/ eñ eenighe bitterheyt oft ſchamperheyt gheſchreuen is / als vanden genen die profeſſie doen van anderen goet exempel te gheuen/eñ niet twiſtachtich te zijn/ maer het quaet te verdragen/eñ de ghene die tegenſtaē met alle ſaechtmoedicheyt te onderrichten. Verhopē ooc dat de Magiſtraet vā Leyden ſelfs hem hier mede genoech gedaen ſal houdē/ (twelc ſo niet gheſchiedt/

schiedt/wy ootmoedich versoecken mondelick tegen malcanderē verhoort te werdē/)ende dat wy eens door tmiddel uwer E. E. in ruste eñ stilheyt onse Gemeenten sullen voorstaen ende regeren. Waer toe wy uwe E. E. hoochelick bedancken/dat sy de ordeninghe der Nederlantsche Kercken goedertierlick ontfanghen/door de haren neerstelic doen oversien: op dat also door zijne Excell. ende uwē E. E. een goede sekere forme van Kerckenregeringhe ghesancieert ende bevesticht zijnde/ het Rijcke ons Heeren Jesu Christi/onder de eendrachtige eñ Goddelicke bedieninge der Kercke verbreydet/ende de landen vanden Heere in desen periculeusen tijden voor alle voordere swaricheden bewaert moghen werden. Wenschende uwen E. E. hier mede een gheluckstalighe ende voorspoedighe regeringhe: Amen.

Vwer E. E. onderdanighe dienaers,

De Dienaers des Woorts ende Ouderlinghen der Kercken van Zuydt ende Noort-Hollant.

Antwoorde der Dienaren des Woordts ende Ouderlinghen der Kercken van Hollandt/ Op de Remonstrantie/etc.

NAe dat die van Leyden de helft harer Remonstrātie doorgebracht hebbē met een ouervloedige verclaringe/ datse tot geenen Religions-dvvangh int cleyn noch int groot, noch tot eenige statutē oft decretē daer her streckende, aen te nemen, souden verstaen vvillen: op welcke materie sy noch euēwel int eynde desseluē haers Schrifts wederomme veruallē/ alwaer wy so veel noodich is/antwoorden sullē: So keeren sy haer tot den genen / die met hare Actis Synodalibus her voortreden, byden welckē sy onghetwijfelt de Kerckendienaers verstaen / eñ belouen roꝛt bescheypt te gheuen / vvaeromme hen deselue in gheenderley vvijse gheraden is aen te nemen. T'bescheypt/datse gheuen/ bestaet tē eersten daer inne/dat de Kerckendienaers niet connē doen blijcken / dat sy macht oft authoriteyt hebben / om de Acten vooꝛsz haerluyden op te vvillen dringen: dat zijt ooc niet doē ten behoorlicken fijne ofte eynde. Aengaende de macht (want dese onderscheyden sy vande authoriteyt) so seggen sy haer tot noch toe so vele niet gheblleken te zijn vande macht/ die de Dienaers soudē moghen seggen van God ontfangen te hebben / dat sy ghelooueu connē, dat haer Godt de Ouericheyt te beheerē, soude tot dienaers gestelt hebben: twelcke inder daedt niet anders geseyt is/ dan dat de Kerckendienaers geen macht hebbē van God/om haer Acta Synodalia der Oуerichеyt op te dringen/aengesien sy vā God niet tot Heeren ouer de Oуerichеyt/maer tot dienaers gestelt zijn. Dit is de eerste aenclachte: Waertegē wy plattelick ontkennē dat wy de Synodale Actē der Oуerichеyt willē opdringen. Wāt opdringē is met dwang/sonder reden eñ bescheypt/yemande yet ophelpē: twelcke nemmermeer beuondē sal werden by ons te geschiedē/aengesien wy de Kerckenoꝛdeninge (waer vā hier de questie is) den H. H. Statē ouergegeuen hebbē/volghende de oꝛdonnantie des Synodi/ tot geē ander eynde/dan op dat deselue (die wy betrouwē niet in te houden/ of tegen Gods woordt of tegen de politie strijdende) by den vooꝛsz Heerē doorsocht/eñ oprecht beuonden/gesancieert eñ beuesticht soude werdē : Indien ooc hare E.E. yet daer tegen hadden/dat wy gehoort zijnde/ verclaringhe of veranderinge daer inne gedaen mocht werdē/ alsmen beuinden soude te behooren. Dit is ymmers geen opdringen. Daeromme handelt men onrecht/ wanneermen ons so leelick vermaect/als die ouer de

Ouer-

Overichept heerschappye willen voeren / daer wy van Godt niet tot Heeren / maer tot dienaers ghestelt zijn. Wy weten door Godts genade wel wt den mont ons Meesters Christi / dat de Coninghen
Luc. 22. 25. eñ Overichedẽ der volckẽ eñ natien heerschappye over deselue voeren: maer dat het met ons also niet behoort te zijn: Eñ wt dẽ mont
Rom. 13. 1 Pauli / dat een yeghelick der Overichept schuldich is onderdanich te zijn. Voorwaer / nadenmael wy niet lyden / dat eenighe primaetschap ofte heerschinghe van yemandt van ons over zyne medediennaers ghebruyckt werde / ghelijck tselue inden Lxviij. artijckel der Kerckenordeninghe te sien is: So lyden wy veel min / dat yemandt van ons over de Overichept van Godt gestelt / hem onderwinden soude te heerschen: men mach oock metter waerheyt niet seggen / dat wy voor hebben alle ghesamentlick sulcx te doen / want de xxi. artijckel der voorghemelde ordeninghe brengt mede / datmen inden Kerckelicken tsamencoemsten gheen andere dan Kerckelicke saken handelen sal, ghenoech te verstaen gheuende / dat de Synodi gheensins haerseluen inde hoocheyt der Wereltlijcke Overicheden begheeren te steken. Doch gelijckerwijs ons wel bekẽt is / dat wy den Machten eñ Magistraten schuldich zijn te ghehoorsamen / denseluen onderworpen zijnde met lichame ende goet / ghelijckerwijs wy den Staten s' Lants van Hollandt over drye iaren inden Haghe opentlick verclaert hebben: Also moet oock niet verswegen zijn / dat wy / betreffende de bedieninghe des woorts Godts / niet dienstknechten der Overichept ofte eeniger menschen / maer Christi zijn / denwelcke so wel de Overicheydt als wy zijn onderworpen: ende is niemande / hoe hooch hy verheuen is / gheoorloft des Heeren Woordt ende beveel te beheeren: daer van wy also tot Dienaers ghestelt zijn / dat de H. Geest int aensien end' van weghen deses hoochweer-
Hebr. 13. 17. dighen Dienst / allen menschen beveelt den Voorgangheren of Leydtsluyden / die voor haer ziele waecken / ghehoorsaem te zijn; oock wel wtdruckelick segghende / dat wie haer hoort / Christum
Luc. 10. 16 1. Tim. 5. 17. Tit. 1. 7. self hoort / ende wie haer verwerpt / Christum self verwerpt / ende haer noemende regeerders / eñ huyshouders of dispensiers Gods / onder welcke gheestelijcke regeeringhe ende huyshoudinghe een yeder Christen ghehouden is hemseluen te begheven: Daeromme wy oock om gheens menschen wille / ons yet connen laten benemen van tgene dat God tot opsicht ende regeeringhe zijner Kercke beuolen ende verordent heeft.

Belanghende het tweede / met vvat authoriteyt wy de Synodale Acten voortbrenghen: so loopt de aenclachte daer op: Aenghesien wy by der Overicheydt tot een Synodum behoort hadden gheauthoriseert te zijn / ende t selue niet gheschiedt is / dat het daeromme voor gheen wettelick Synodus ghehouden mach werden / noch voor gheen nationael Synodus, vvant de generale Staten, die het hooft vande Nederlandtsche natie zijn, tselue niet beschreuen, be-

stemt

kemt noch gheapprobeert hebben. Hier op antwoorden wy: Ten eersten / dat het Synodus niet sonder authorisatie der Overicheden der landen tsamen gheroepen ende ghehouden is: Want alsoo sy de oeffeninghe vande ghereformeerde religie met openbare authoriteydt toeghelaten ende beuesticht hebben / ende onder deselue oeffeninghe tgebruyck niet alleen van Kerckenraedts versamelinghen of consistorien ende classen / begrepen is / maer oock van Synoden (die niet anders zijn dan kerckelicke vergaderingē / bestaende wt den afghesonden Dienaren ende Ouderlingen van verscheyden Kercken of Classen /) Welcke tsamencoemsten ghegrondet zijn Mat. 18. 17.
in het clare woordt des Heeren: So volcht dat de Staten het ghe- Act. 15.
bruyck end' oeffeninghe der Synoden mede toeghelaten ende ghe- 1. 2. etc.
octroyeert hebben. Ten anderdē / coemt noch hier toe / beroerende eyghentlick het Synode / alhier in questie: dat niet alleen zijne Excell. met sekere Dienaren des woorts sprekende vanden standt der Kercke / meermael verclaert heeft / zijn wille te zijn / dat een Synodus ghehouden soude werden / aen twelcke oock nu vergadert zijnde / deselue zijne Excell. als aen een wettelicke vergaderinghe / van wichtighen saecken geschreuen heeft: Maer oock / dat de Dienaers voor het houden der voorsz vergaderinge / den H. H. Staten generael te Amsterdam zijnde / gheremonstreert hebben / dat om wichtighe oorsaken een Synodus beschreuen was / versoeckende hare E. E. eenighe daer by te willen seynden / om met hare authoriteyt alle handelingē te dirigeren: Waer op de voorsz H. H. op den xxiiij. May / 1581. (alsoo door hare langhsame tsamencoemste eñ vele occupatien de Remonstrantie in langhe ter audientie niet conde comen) gheandtwoordt hebben / als blijckt by d'Apostille: Dat sy het voornemen der Remonstranten niet anders dan Christelick ende Goddelick en connen beuinden, &c. Item: dat sy de Remonstranten versocht hebben, ghelijck sy by desen noch versoecken, den aenstaende Synodum te vvillen voorderen, houden ende sluyten, ter plaetse in desen vermeldet, sonder daer toe te vervvachten eenighe ghedeputeerden vande Generaliteyts vveghen, ouermits de voorsz Heeren Staten egheene andere vermoeyen ofte opinie vanden Remonstranten connen hebben, dan datse alle hun handelinghen, soo vvel in dese aenstaende Synodus, als andersins, tot Godts eere ende stichtinghe der Kercke Christi sullen schicken ende bedraghen, &c. Wat nu voorder de beschryuinghe ende tsamenroepinghe des Synodi aengaet: die bekennen wy wel byden Staten niet ghedaen te zijn / maer wy ontkennen (hier niet disputerende of dit Synode Nationael of Generael van ons ghenoemt is) dat gheen Synode voor wettelick te houden zy / dan dat vande Ouerichept beschreuen werdt: ende dat oversulcx de beschryuinghe der Ouerichept geheel nootwendich zijn soude. Want / op dat wy swijghen / dat de Apostelen een wettelick Synode ghehouden hebben sonder beschryuinge

der Ouericheyt:ſo zijn oock wel daer na/ al waren de Ouericheden
Christenen / door een ſimpele beſchrijuinghe der Biſſchoppen ofte
Kercken-opſienders/Synodi ghehouden gheweeſt:gelijck eenighe
Scribenten (waer teghen die van Leyden ſo weynich hebben / als
wy hebben teghen de ghene op de welckē ſy wijſen) claerlick betuy-
ghen/ende ſegghen/wanneer het de alghemeyne noot eyſcht/inſon-
derheyt ſo de opſienders verſuymachtich zijn / dat alſdā met recht
de Coningen ende Princen hare authoriteyt daer tuſſchen ſtellen-
de/ ſtrenghelick ghebieden Synoden gehouden te werden. Altijts
blijft dat warachtich/dat dit Synodus met voorwetē end' bewil-
linghe der generale Staten ghehouden is geweeſt/ende dat ſy tſel-
ue gheenſins verboden hebben/ ouermidts de beſchrijuinghe van
haren E. E. niet gedaen was/ maer veel meer verſocht hebben ge-
houden te werden : wel wetende/ datmen de Synoden ende verga-
deringhen der Regeerderen eñ Herderen der Kercke/ dienende tot
onderlinghe beradinghe vant welvaren ende voorderinge des ge-
meynen lichaems/ſoo weynich mach laten ſonder merckelick pe-
rijckel ende verderf deſſeluen lichaems der Kercke/ als hare E. E.
ofte ander Regenten des Landts/wie ſy oock zijn/ haer dachvaer-
den oft landtdaghen eñ andere vergaderingen laten mogen. Daer-
entuſſchen verclaren wy/ gheenſins wt verachtinge harer hooch-
heden gheſchiet te zijn/ datmen haer tot de beſchrijuinghe des Sy-
nodi niet verſocht heeft:maer dewijle wy het daer voor hieldē/ dat
hare E. E. als die met zijne Excell. alle goede correſpondentie hou-
den/ wel te vreden zijnde dat een Synodus beſchreuen ſoude wer-
den/niet behoefden om de beſchrijuinghe ghemoeyt te werden : by-
ſonder alſoo oock Anno 78. de Staten van Hollandt voor haer deel
de beſchrijuinghe des generalen Synodi ghelaten hadden tot laſte
van de Dienaren des Woorts/ alſt blijckt by de Acte daer van we-
ſende. Doch wy zijn wel te vreden dat de beſchrijuinghe op een an-
der tijdt by der Ouericheydt ghedaen werde: ende wenſchen dat
mijn H. H. haer daer toe conden of wilden verledigen/principalick
wanneer de Dienaers verſuymelick zijn / ofte eenighe groote noot
voorhanden is:gelijck men weet dat mijn H. H. de Statē van Hol-
landt Anno 79. een Synode Prouincial inden Haghe beſchreuen
hebben ghehadt/al waer oock van weghen zijner Excell. een Die-
naer des Woorts verſchenen is: welcke Synodus euenwel niet
gheacht ofte gherespecteert is gheweeſt vanden ghenen/ die alhier
ſo ſeer op de beſchrijuinghe der Staten drijuen.

Tghene ſy vorder in dit tweede poinct/de authoriteyt beroeren-
de/voortbrenghen /dat ſelfs het Synodus den Staten de maet gheſet
heeft, daer inne, dat het ſelue den ſtaet der Heeren Staten heeft geſtelt, me-
debrengende hoe dat een yeder Prouincie in het Synodo nationael ſoude
gherespecteert vvorden : Tot wederlegghinghe van dien/is niet an-
ders noodich/ als een bloote aenwijſinghe vanden handel des Sy-
nodi

nodi selfs / twelcke (als wt den Acten blijckt) een afdeelinghe der
Kercken ghemaeckt heeft in een yeder Provincie / in sekere Classes
ende particuliere Synodē / ten eynde dat goede opsicht op de Kerc-
ken ghenomen / ende de Kerckelicke vergaderinghen bequamelick
ende ordentlick ghehouden mochten werden. In welcke afdeelin-
ghe niet ghesien is op de hoocheyt ofte leecheyt diese in Synodo
hebben souden (want wy / door Gods ghenade / met den Phariseen
om de hooghe sidtplaetsen niet kijuen) maer alleen op den staet eñ
gheleghentheyt der Kercken in den teghenwoordighen tijdt / onder
correctie ende verbeteringhe in toecomenden tyden. Want het is
kennelick / dat Hollandt ende Zeelant meer voorsien zijn van Kerc-
ken / dan eenighe andere Provincie inden Nederlanden: soo ist dan
oock gheen wonder dat meer Classes in desen provincien zijn dan
in dandere. Wat mate is hier dan den Staten ghestelt? Voorwaer /
indien yemant te claghen soude hebben vande oneffen afdeelinghe
ende het ongheliick respect der provincien inde Synodale vergade-
ringhen / ten aensien vande veelheyt of weynicheyt der stemmen: so
hadden de Kerckendienaers meer rechts daer toe / dien de saecke
eyghentlick aengaet: Maer nu hebbē zijt selue alsoo ontworpen by
provisie: so dat die van Brabandt / (hoewel het een groote provin-
cie is / ende inder Politie de weerdichste) verclaert hebben niet meer
alsnoch te connen wtbrenghen / als een Particulier Synode. Laet
dan sodanighe onghegronde beschuldighinghē varen / die selfs gheē
verwe van waerheyt hebben: ghelijck wy hier achter noch breeder
sullen hooren / alwaer onse wederseggers tselue noch eens te passe
brenghen.

Roerende tgene sy wijders seggen vanden prouincialen Staten, dat
deselue niet alle ende yeder tot den Synodo authoriteyt ghegeuen
souden hebben / met namen Hollandt niet / ende in Hollandt sy van
Leydē / ende andere met haer: Daerop antwoordē wy: aengaende
de verschrijuinghe / dat daer van hier voor genoech geseyt is. Ende
soo veel belangt de bewillinghe om het Synodus te houden / so con-
nen wy het consent der generale Staten (als vooren) niet anders
aensien / als een consent gegeuē van allē gevnieerdē provincien ghe-
samentlick: want die dragen ymmers den naem van de Staten ge-
nerael. Of nu die van Leyden / of oock eenighe andere stadt of ste-
den in Hollandt / haer ghestelt hebben tegen het Synode / daer van
connen wy gheen kennisse draghen: ende aengaende particulierlick
die van Leyden / alsoo sy onghetwijfelt langhe te vooren vanden
Synodo gheweten hebben / so hadden zijt mogen in tijdts te ken-
nen gheuen / ende die Staten beter onderrichtet hebben / so hadden
hare E. E. (indien de redenen so wichtich gheweest waren) de Hol-
landtsche Kerckendienaers wel thuys ghehouden. Ofte nu die
van Leyden ende eenighe andere Steden de Acten des Syno-
di gheapprobeert hebben / of niet / is hier die questie niet: maer

 alleen

alleen met wat redenen de wederſprekers des Synodi connen beweeren/ dat de Synodale Acten onrecht zijn. Want dat ſy ſegghen/ datter niet eene ſtadt is, die t'inhoudt des Synodi te effectueren doenlick vindt, gheeft ons vreemdt/ dewijle wy niet vernomen hebben dat eenighe ondoenlichept voorghewendet is vande ſteden: doch dit ſullen wy hier na onderſoecken/ als wy eenighe artijckelen by die van Leyden niet doenlick gevonden/ ſtucks wijſe ſullen beſien.

Nopende de practijcken, die ſommighe ghebruyckt ſouden hebben/ om hen allenſkens inde poſſeſſie te gheven vande onderhoudinghe der Kerckenordeninghe in Synodo gheſtelt: Wy zijn te vreden/ ſo daer eenighe van ons bevonden werden/ met onbehoorlicke practijcken omme gegaen te hebben/ datſe behoorlick/ tzy op kerckelicke ofte op politijcker wijſe/ gheſtraft werden. Maer indien die van Leyden (alſt ſchijnt) ſeggen willen/ dat ettelicke Kerckendienaers haer tonrecht beclaecht hebben teghen eenige Magiſtraten of Regenten/ van dat ſy een Predicant aengenomē hadden/ ſonder d'andere Dienaers des Woorts int minſte te vorē daer van aen te ſpreken/ ende met haer te communiceren: Soo ſegghen wy dat ſy de Dienaers tonrecht hier in beſtraffen/ ende met grooten onverſtant de rechte poſſeſſeurs van hare poſſeſſie wt ſluytē willen. Want indien de beroepinghe eens Dienaers des woorts/ tzy in wat plaetſe het is/ alleen by politijcke mannen ſal ſtaen: ſo ſal nootſakelick/ wanneer die politijcke mannen de ſuyvere religie ongunſtich zijn/ terſtont de plaetſe voor die Predicanten open ſtaen/ die van wegen der leere/ der regeringhe/ ofte des levens/ tot ſodanighe dienſten gantſch onbequaem zijn: Waer wt niet anders ontſtaen ſal/ als ſcheuringhe ende verdeelinghe der Religie/ eñ dat dickwils in een ſelve ſtadt ofte plaetſe: ia de vyanden der Kercke connen gheen bequamer middel hebben dan dit/ om een verſtooringhe ende veranderinghe in Religie ſaecken aen te rechten. T'is immers een wtghedruckte ordonnantie in Godts woordt/ dat de Dienaers des Woordts door het Ouderlinghſchap gheordonneert ende ingeſtelt ſullen werden: als wy hier na hooren ſullen. Daerom bedroeven wy ons/ dat deſe menſchen haer door hare affecten ſo verre laten verrucken dat ſy de Kercke wt de poſſeſſie willen weeren/ daer inne ſy vanden H. Gheeſt vañ aenvangh gheſtelt is gheweeſt/ wt ſorghe (ſoo ſy voorghegheven) datſe teghen een nieu Pauſdom te doen ſullen crijghen/ ſo ſy by tijdts de Predicanten niet beletten: Daer ter contrarie/ indien men de beroepinge der Dienaren des woorts op eenighe politijcke mannen ſoude willē laten ſtaen/ lichtelick het oude Pauſdom weder in conde cruppen/ om twelcke wech te doen ſy hare kinderen moeyte ghenoech achter laten ſouden: Want hier toe niet meer als drie ofte vier/ die der Kercke niet toeghedaen ofte vyandt zijn/ in een collegie behoeven ſouden: ghelijck dan de practijcken des Satans openbaer zijn.

Belan-

Belanghende nu het eynde/waer toe de Dienaers op de Syno-
dale acten dringhen / twelck het derde poinct was / int beghinsel
deses Schrifts voorgheslaghen: Soo segghen sy het daer voor te
houden, dattet de Dienaers niet anders als vvel meynen, om het hooft
metten gheheele lichame tsamen in een coye te brenghen : maer sy loo-
chenen dat dese goede intentie der Dienaren profijtelick ende prij-
selick is/twelcke sy pooghen te bewijsen met een ghelijckenisse van
een Herder/die somwijlen zijn verdoolde schapen al te hert na drij-
uende/deselue verliest/ter wijle hyse meynt weder te rechte te bren-
gen. Item met ettelicke exempelen van goede luydẽ/ die door haer
goede intentien veel quaets gedaen hebbẽ/ als van Constantijn dẽ
Keyser/eñ vele andere vrome hertẽ/die de Kercke met menichte vã
tijdelicke goederen begiftiget hebben:van Herders der Kercke/die
haer wt puer te hert stellende tegẽ de ketteren / haer schaepkẽs int
verderf hebben gebracht: vanden genẽ die om het vleesch af te ster-
uen haerseluen hebben begheuen tot grooter soberheyt eñ strengic-
heyt des leuens:Cortelick/vanden ghenen die de afghestoruen hey-
ligen tot een exempel des goeden leuens den menschen voorgebeel-
det/ of yet anders tot een voorbeeldt van Godtsalicheydt versiert
hebben. Waer wt sy eyndelick besluyten/dat wy dese onnutte plan-
tage eñ vervloecten boom by onsen tijden vvtgheroeyt zijnde,ons heb-
ben voor te sien, dat vvy niet vveder in ghelijcke ofte meerder inconue-
nientẽ vallen. Maer of wy nu haerluydẽ hare gelijckenisse eñ exem-
pelen al toestonden (hoewel op eenighe misschien wat soude vallen
te seggen)so ontbreeckt het hen noch aen t'bewijs/hoe alle dese din-
ghen op de kerckendienaers ende het Synode passen. Sommighe
dinghen die wt goeder intentie van een mensche ghedaen werden/
zijn gheheel quaet/ eñ is daeromme sulck een werck te mispryjsen/
end' grootelick te verdoemen/hoe goet dat oock de intentie is / die
de mensche daerinne heeft. Als by exempel/datmẽ den echten staet
den Dienaren des Woorts verbodẽ heeft/om met meerder suyuer-
heyt de heylige Godsdiensten te doen/ eñ met min verlets haersel-
uen tot de gebeden eñ ondersoeckinge der Schrift te begeuen. So-
danigen dingen/hopen wy/sullen die van Leyden inden Actis Sy-
nodi niet vinden. Daer zijn andere dingẽ die goet zijn/waer by een
goede intentie comende/het werck seer goet eñ prijselick wert : als
wanneermẽ iongers aen het studeren hout/ om in toecomende tij-
den goede Ouericheden eñ kerckendienaren daer wt te mogẽ heb-
ben. Sulcx connen die van Leyden inden Synodo niet misprijsen.
Te arbeyden dat het hooft met den geheele lichame tsamen in een
cope/dat is/ Magistraten eñ onderdanen gelijcke tot de kẽnisse der
Euangelischer waerheyt/eñ openbare professie der reyner Religie
gebracht moghen werden/is een seer loffelicke intentie/ volghende
de ghetuygenisse des woorts Gods/twelcke leert dat de Dienaren
des woorts so wel dẽ wijsen als dẽ onwijsen schuldich zijn / achter-

Rom.1.14 volghende twelcke Paulus niet min Agrippam den Coninck ende
Actor.26 Sergium Paulum den stadthouder/ als Oneſimum den ſlaef ghe-
27.eñ 13. ſocht heeft inde ſchaeps cooye Christi te brenghen. Heeft dit nu het
7.etc. Phil.10. Synode voor/ t'is goet: maer indien het onbequame ofonbehoor-
licke middelen daer toe ghebruyckt / daerinne is het te miſprijſen:
twelcke/oft alſoo is/ſullen wy daer nae hooren / ende hier nu int
voorby gaen aenmerckẽ/datmen altijts neerſtelick voor hem moet
ſien/niet alſo de goede intentien/ veroorſaeckende de invoeringhe
van tquade/te wederſtaen/dat hier en tuſſchen de quade intentien/
dienende tot wechneminghe van t'goede / inghelaten ende gheſtijft
werden:op dat wy den ſotten niet ghelijck zijn / die het quaet ſchu-
wende/in een contrarie ende quader vallen. T'is waer: de rijck-
dommen der (Kercke ghelijck ſy hier voortbrenghen) wt goeder
meyninghe vande religie gebaert/hebben de moeder eyndelick ver-
ſlonden: maer aen d'andere zijde iſt niet min waer/ dat de armoede
der Kercke wt goeder intentie vande religie/ eñ wt hate der Pauſ-
ſelicker hoocheyt ghebaert/de religie lichtelick wthongheren ſal/
ten zy datter in voorſien wert: ymmers is het niet te vreeſen / dat-
ter haeſt Conſtantini weder opſtaen ſullen / de welcke de Kercke
door hare ouervloedige mildicheyt teghen hare intentie ſullen ver-
deruen. Tyrannie is ſeer quaet/die na eygen luſt regeert/ ende niet
nae goede wetten / niet vraghende na den haet / wanneerſe ſlechts
werdt ghevreeſt: Maer daer gantſch gheen regiment noch ontſich
is/gaet het noch argher toe: Sijn wy de tyrannie des Pauſdoms
ontvloden/ laet ons toeſien dat wy in gheen onghebondene licentie
des libertijnſchaps/ſtreckende tot alle confuſie eñ onordeninghe/
veruallen : want hier inne heeft de waerſchuwinghe onſer weder-
ſprekeren plaetſe/ Dat vvy de ſtompe roede niet vvech vverpen,om
op ons een ſcherper te halen.

Maer (ſegghen ſy) tghene ghyluyden ons voor ſtelt/is oft Godts
vvoordt, of t'is om goede ordinantien te ſtellen in tgunt dat in Godts
vvoort nae teghenvvoordigher gheleghentheyt niet ghenoechſaem ghe-
particularizeert is, Iſt Godts vvoordt? laet v dan ghenoeghen, dat
vvy de boecken van Godts vvoordt in grooter reuerentie aennemen:
Iſt om goede ordinantien te ſtellen in Gods Woort niet wtghedruct?
laet het in onſe Chriſtelicke vrijheyt, die aen te nemen of niet / want
t'is ghenoech dat wy ons aen den reghel Christi binden/ den vvelc-
ken volghende vvy ſekerlick vveten dat vvy niet dvvalen mogen: maer
de Synoden ende decreten volghende zijn wy dies niet verſekert.
Hier op ſegghen wy tot antwoorde: Op tweederley wijſe wordt
gheſeyt/dat yemandt het woort Gods voorſtelt: de eerſte is/wan-
neer de bloote clare woorden der Schriftuere tot des menſchen lee-
ringhe of vermaninghe voortghebracht werden/ ſonder eenich ar-
gument of beſluyt daer wt te maecken: als die ghene doen/de welc-
ke een plaetſe der H. Schrift van woort tot woordt voorleſen. De
andere

andere wijſe is/wanneer yemandt eenighe leeringhe of vermaninghe voor ſtelt/die hy wt de clare ende letterlicke Schriftuere besluyt/hoewelſe van woort tot woort daerinne niet bevonden wert: als wanneer yemant leert/dat wy alle in ſonde ontfanghen eñ ghebooren werden: datmen alleen door tgheloof in Christum gherechtveerdicht wert: ende datmen de kinderkens der Christenen doopen ſal. Dit leſte houden de Remonſtranten/ hopen wy / voor Godts Woordt/ſo wel alſt eerſte: ende alſo nemen ſy voor Godts woordt aen de argumenten ende besluytinghen wt de H. Schrift rechtſinnichlick ghetoghen / ende ontwijfelick volghende/tzy datſe hen by monde inde predicatie/ofte by gheſchrifte inde boecken voorgedraghen werden: ten waer dat ſy van ſulcker opinie waren/dat tot een middel/ om de ſecten ende partijſchappen te minderen/ goet ware/ (ghelijck onlancx in een boecxken wtghegheven is) dat alle mondelicke eñ ſchriftelicke wtlegghinghen van Gods woort op hielden/ eñ alleene de bloote Schriftuere voorghelesen worde. Maer dat ſy alſo niet ghevoelen/blijckt ghenoech wt de oeffeninge der Predicatie dieſe in hare ſtadt hebben: hoewel ſy hier ſeggen: Laet v ghenoeghen dat vvy de boecken van Godts VVoordt in grooter reuerentie aennemen: twelck wy alſo nemen moetẽ/datſe by de boeckẽ van Gods woort oock die verſtaen/ de welcke/ hoewelſe gheenſins in ghelijcken graedt ende weerdicheyt met de bijbelſche Schriftuere (die den richtſnoer aller leeringen is) zijn te houden: nochtans / wanneerſe met den ſelven over een comen/met recht gheſeyt moghen werden/ Gods woort ons voor te dragen. Dewijle men dan al wat de menſchen ons voorſtellen in religie ſaecken/nae den voorſz regel ſchuldich is te examineren: So iſt dat wy/belangende de Kerckenordeninge/van de welcke hier de queſtie is/vrijmoedichlick dorven verſekeren/ datter niet in is/twelck teghen de H. Schriftuere ſtrijden ſoude. Eñ nochtans bekennen wy/dat de dinghen daerinne begrepen niet even ghewichtich zijn. Want de ſommighe zijn ſodanich/ dat het weſen eñ ſubſtantie der Kerckelicker diſcipline geheel eñ al daer inne gelegen is: als by exempel/dat gheen Dienaer der Ghemeynte opgedrongen ſal werden: Dat de Dienaers onderſocht ſullen werden in leere eñ leven: Datſe met den Ouderlingen hare vergaderinghen ſullen houden/om van tgemeene welvaren der Kercke te handelen: Datſe niemant ten Avontmale toelaten ſullen/ die ſy weten dat onbequaem daer toe is/ etc. De andere zijn ſodanich/ datſe wel niet eygentlick het weſen eñ de ſubſtantie der voorſz diſcipline der Kercke ſelf zijn/ maer nochtans alſo tot goede ordinantie behooren/dat ſonder de ſelve het principaelſte lichtelick vervallen/ende confuſie inbreken ſoude: als daer is. Dat ten minſten eenmael ſweecks de Kerckenraedt tſamen come: Dat de Vader zijn kindt ten Doop preſentere: etc. De eerſte ſoorte deſer kerckelicke ordonnantien is alſoo in Godts Woordt ghegrondet / dat gheen

Kercke

Kercke tſamen een welgeſtelde Kercke Chriſti can zijn/eñ euenwel
die dinghen ontbeeren: daeromme ſy inde vrijheyt der Kercke niet
gelaten mogen werden/dewijle het vaſte onbrekelicke regelen zijn/
hoewel eenſdeels niet letterlick van Chriſto gegeuen/ nochtans wt
Chriſti woorden eñ tgebruyck zijner Apoſtelē ſekerlick genomen.
Aengaēde de tweede ſoorte: hoewel men de Kercke daer aē alſo niet
mach binden/als aent voorgaēde: (wāt het comē can dat ſonder te
miſdoen door eenige voorvallende occaſien anders gedaen werde:)
So behoorter nochtans een algemeyne ordinantie te weſen / die de
ghereformeerde Kercken deſer landen gheſamentlick houden. Dat
tot wechneminge der ſuyuerheyt der leere ende Kerckelicker diſci-
pline of ſuperſtitie eenichſins tēdeert / behoort allesins ghelijcke-
1.Cor.14. lick verhoet te werden: Alle dingen behooren geſchictelick eñ met
Phil.4.8. ordē toe te gaē: Wat eerlick is eñ wel luydt/daer iſmē ſchuldich na
te ſtaen/ ende tghene alſo gheordonneert is/ te onderhouden. Deſe
dinghen na zijn eygen fantaſie alle daechs te veranderen / is gheen
vrijheyt/maer een licentie. Ende nochtans/dat het inde Chriſtelic-
ke vrijheyt ſtaet/de reghelen der Kercke tot ordene dienende/ wan-
neert de gheleghentheyt eyſcht/te veranderen: wert ſelfs int laetſte
der Kerckenordeninghe aenghewesen: doch alſo dat niemandt op
zijn eyghen hant lichtelick een veranderinghe aen rechte. So wen-
ſchen wy dan dat mijn H. H. van Leyden Godts woort inder daet
met grooter reuerentie aennemende/ghelijck ſy betuyghen/ die or-
dinantien niet wederſtaē noch beletten/dwelcke met Gods woort
accorderende/eñ wt den woorde Gods genomen zijnde/tot behou-
deniſſe der ſuyuerer leere ende der Chriſtelicker diſcipline dienen.
Maer ſy ſegghen: Dat tot allen tijden de Concilien / Synoden
ende decreten vveynich vruchts ghedaen, ende altijts vele quaets veroor-
ſaect hebben. Ende nochtans was de vergaderinghe der Apoſte-
len ende Ouderlingen te Jeruſalem een Synodus/ ende heeft veel
vruchts ghedaen/ende gheen quaet/maer veel goets veroorſaeckt/
ghelijck ſy ſelfs bekennen/ dat het een ſeer vvichtighe ſaecke betrefte,
ende dat een fondament aldaer gheleyt is, vvaer op vvy ſekerlick bou-
vven moghen. Hoe accordeert dit met malcanderen? Oft is het ee-
nighe Synodus der Apoſtelen voor een goet Synodus te houden/
ende zijn de andere al te ſamen weynich vruchtbaer? Dat behoort-
men (onder correctie) niet ſoo onbedachtelick te ſegghen/ ende met
eene ſchrabbe alle de Synoden / die daer nae gheuolcht zijn/ door
te halē. Maer heeft van het Conciliū van Nicea niet veel vruchts
ghedaen/ daer doch tſelfde dien noodighen artijckel vande eeuwi-
ghe eenweſentlicke Godtheyt Chriſti met den Vader ende den H.
Gheeſt/wt der H. Schrift teghen Arrium ſo dapper voorgeſtaen/
beueſticht/ een heerlicke belijdeniſſe des ghelooſs gheſtelt / ende
onder de eenicheydt der ſelue ſoo vele Herders ende Kercken
ghebracht end' ghehouden heeft? Jck late nu ſtaen meer ande-
re goede

re goede ende nutte dinghen / die aldaer besloten ende oock wtghe-
richt gheweest zijn. Soo is dan den Godtsalighen ende vꝛomen
de handelinge deses Synodi hooch-nut ende pꝛofijtelick geweest:
Doch wy bekennen wel/ dat tot dier tijdt de Ariaensche raserny en
niet al te mael wech ghenomen zijn gheweest / iae daer nae dooꝛ
Astam noch meer toegenomen hebben/ als te voꝛen/ wt ooꝛsaecke
dat de besmettinghe in des Keysers familie cruyppende/ de Arianen
aen hem wat vooꝛstandts creghen. Maer wie sal een Medecijn-
meester bestraffen/ die eenen patient het fenijn van therte dꝛijft / eñ
hem tlijf doet behouden/ hoewel dooꝛ eenige quade toevallende ac-
cidenten een been of een arm in eenige meerdere quellagie eñ passie
gheraeckt? Oock mede plecht niemandt / die eenich verstandt ghe-
bꝛuyckt / wt den wtganck der saecke vanden aenslach te ooꝛdeelen:
aengesien dickwils de allerbeste raetslagen seer qualick/ eñ ter con-
trarie de aller sotste seer wel gelucken. T'is ymmers kēnelick/ dat
de Apostelen/ alsoo daer swaricheyt eñ questie geresen was om een
artijckel der leere/ eē Synodum/ als eē bequame remedie tot wech-
neminghe van dien/ gehouden hebben / ongetwijfelt niet wt eyge-
ner wijsheydt/ maer dooꝛ ingheuen des Gheests Chꝛisti. T'is on-
loochbaer datse den Kercken / die na haer comen souden / daerinne
een exempel vooꝛgheschꝛeuen hebben / in ghelijcken gheualle na te
volghen. Hier op siende/ hebben de Kercken tegen de raserijen Arij/
Eutychetis/ Nestoꝛij/ eñ anderen/ hare Vergaderingen gehouden:
De Heere heeft daer so veel seghens toe ghegeuen / alst hem belief-
de: de recht gesinde zijn daer dooꝛ tsamen ghehouden ende meer in
eenen sin end' gheuoelen verknocht gheweest: sommige van haren
dolinghen afghetrocken : den boosen de ontschult meer benomen.
Om datter dickwils quaet naghevolcht is/ ende dat de boose men-
schen ende bedꝛieghers (ghelijck ons Godts Wooꝛt wtdꝛuckelijck 2.Tim.3.
waerschout/ dat gheschieden sal) tot den quade vooꝛtghegaen zijn/ 13.
verleydende ende verleydt woꝛdende : daeromme moghen de ver-
gaderinghen niet terstont vooꝛ weynich nut ghehouden werden.
Wie sal met waerheydt segghen moghen / dat na het Apostolische
Synode alle dingh int stuck der leere vande Rechtueerdichmaec-
kinghe des menschen/ effen toeghegaen heeft? immer wie sal met
waerheyt loochenen connen / dat oock daer nae de Joden haer be-
snijdenisse / als noodich tot de rechtueerdichmaeckinghe/ niet min
als te voꝛen ghedꝛeuen hebben? De eenighe bꝛief Pauli totten Ga-
laten can ons hier op bescheydt doen. Wie salt oock/ die in eenighe
redelickheyt staen wil/ alle de Synoden int ghemeyn laten ontgel-
den/ datter niet weynige trubulente of beroerlicke/ meest oock alle
int Pausdom ambitieuse ende afgodische Synodi gehouden zijn?
Sy bewijsen met eenige exempelen wt dē histoꝛien getrocken / dat
de Concilien met haer voornaemste hooft de Paus, oorsaecke tot den
Pausselicken Keyserdom ende tot de groote mutatien van rijcken ghe-

gheuen hebben. Maer wien is niet bekent / dat hoe een dinck costelicker ende noodigher is / hoe het dickwils meer ende met meerder schade misbruyckt werdt? De bekeeringhe der Heydenschen Keyserē tot dē Christelicken gelooue / was een seer costelicke saecke: maer de Satan heeft dit middel wel wetē te misbruycken tot verheffinge der Bisschoppen eñ verderf der kercke. Nimmermeer soudē de Synodi den Rijcken deser werelt eenich quaet gedaen hebben gehadt / ten waer dat sekere Bisschoppen / als die van Roomen eñ Constantinoblen / in aenmerckinge der Keyserlicken residenten inden seluen Steden / tot Ouersten bouen alle andere Dienaers der Kercken gestelt / ende daer na de Bisschop van Roomen tot inden hoochsten graet der waerdicheyt verheuē / ende met vele rijckdommen begiftícht hadde gheweest. Maer nu isser goet in te voorsien / dat dit niet geschiede: Wāt gelijckerwijs dit het besluyt vāde Kerckēordeninge is / Dat geen Kercke ouer andere Kerckē, geē Dienaer ouer andere Dienarē, &c. eenige heerschappie voeren sal: Also sullē de Ouerichedē de hant daer aen houden / dat die ordinantie altijts naerstelic onderhouden werde / ende dat de Dienaers des Woorts met een eerlicke alimentatie te vreden zijn. Want wat soude onbillicker zijn / dan der kercke Christi te ontnemen / tgene haer van Godts weghen toebehoort: om dieswille dat haer eertijts door misverstant ende superstitie gegeuen is / dat haer niet toe quam? T'is recht datmen wtroepe wat des Satans is: maer alsoo nochtans / datmen late wat Christi is. Het coemt der kercke niet toe landen ende steden in te slicken / ofte de rijcken der werelt ouer te setten: Maer daeromme ist niet gheseydt / dat haer niet toecoemt hare vergaderinghen ende Synoden te houden / welck recht haer Christus selue ghegheuen heeft. Datmen haer dan dit laete / ende dat onthoude / of so zijt tot haer treckt / beneme. Om dat de Joden mueytachtich ende oproerich waren / ende het jock der wereltlicke Ouericheydt wel begheerich waren van dē hals te werpen / daeromme was de vreese ende aenslach Herodis niet te rechtueerdiger / als hy hem verstoorende ouer dē nieugheboren Coninck Christum (wiens rijck doch van deser wereldt niet was) hem socht om hals te helpen. De Ouericheden sien wel toe / dat sy oock soodanighe een vreese niet hebben / noch dierghelijcke aenslaghen maken teghen de regieringhe deses gheestelicken Coninck: Want die vreese is onnoodich / ende d'aenslaghen ongherechtich.

Dat sy segghen / dat door dit Synodus Hollant ende Zeelant vvel souden moghen hooft van alle d'andere prouincien vverden, mitsdien haer dry stemmen vverden toegestaen, daer geen andere prouincien (behaluen Vlaenderen dat tvvee stemmen hebbē soude) meer als eene stemme gegunt vvort: Het vvelcke of vvel een aenlocksel voor haer schijnt te vvesen, nochtans, so sy ooc anders, als na harē sin haer schickē mochtē, alsdan ooc de verstroydē in vreemde landē haer ouerstemmē souden moghen,

gen, ende alsoo de vreemden ouer ons alle gelijck heerschappie crijgen. VVaer door doch anders, als door quasi Paus macht hebbende Synoden? Daer op behoeuen wy nau yet anders tot solutie voort te brengen/ als tghene dat hier bouen vande afdeelinghe der Classen ende particulieren Synoden verhaelt is. Nochtans moeten wy de ydelheyt deser aenslachte wat naeckter ontdecke/ op datse de kinderen selfs moghen sien. Aengaende dan de verstroyde kercken/ daer van hier ghesept wordt: sullen de lesers weten/ dat daer by verstaen werden de kercken/ die van een andere tale ofte oock natie zijn/ dan die is onder dewelcke sy resideren/ ende behooren doch tot de Nederlanden: als daer zijn de Walsche kercken/ die inde Nederduytschen prouincien verstropt zijn. Item/ de Nederlandtsche kercken/ die noch in Duytschlandt ende Enghelandt zijn/ ende diergheliicke. Dese hebben (na het ontwerp des Synodi) vier stemmen/ daer voort acht prouincien/ in welcken nu de Reformatie is/ thien stemmen hebben. Ghenomen nu/ dat in desen kerckelicken vergaderingen so vele daer aen ghelegen ware (alst nochtans niet en is/) dat d'een prouincie eē stemme meer heeft/ als d'andere: hoe salt dā noch warachtich zijn/ dat Hollandt end' Zeelant na wtwijsen des Synodi/ wel souden mogen thooft vā alle d'andere prouincien werdē/ ouermits sy dry stemmen hebben: daer doch Vlaenderen met een andere prouincie gerekent/ soo wel dry stemmen heeft/ als Hollant ende Zeelant? Is Vlanderen end' Brabant het hooft niet met dry stemmē: waeromme salt Hollandt end' Zeelandt wesen? Want dese houdtmen immers soo wel voor onderscheyden prouincien als dandere/ hoewelse onder eenen Graef behooren. Euenso weynich grondts heeft het/ dat sy seggen/ wanneer Hollandt end' Zeelandt haer anders als nae den sin des Synodi mochten schicken/ dat alsdan oock de verstroyden in vreemde landen haer souden connen ouerstemmen; ende alsoo de vreemden ouer ons alle ghelijck heerschappie crijghen. Want of wel de verstroyde kercken met iiij. stemmen de dry stemmen van Hollant ende Zeelandt ouerwonnen/ souden sy dan alle andere prouincien al ouerstemt hebbē? Of souden d'andere prouincien haerseluen mede onder de heerschappie der vreemden begheuen/ ten minsten dat Hollant eū Zeelant onder dwangh ghehouden mocht werden? Ende of Hollandt end' Zeelandt van d'andere al ouerstemt quamen te werden/ soude daeromme soodanighe een ouerstemminghe plaetse hebben/ om sekere kercken hooft ouer d'andere te maecken? Het Synodus selue seydt/ Dat tghene door de meeste stemmen goet gheuonden is, voor vast ende bondich sal ghehouden vverden, ten zy dat het bevvesen vverde te strijden teghen het VVoort Gods, ofte teghen de artijckelen inden generalen Synodo besloten, so langhe als deselue door gheen andere generale Synode verandert zijn. Nu ware immers sodanich een besluyt van primaetschap/ niet alleen teghen Godts Woort/ maer oock te-

 ghen

ghen den acht end' tsestichsten artyckel des Synodi selue: Daer-
omme hebben alle dese teghenwerpinghen / selfs gheenen schijn
van vasticheydt: Ende alle onpartydighe Magistraten, sullen met
ons bekennen / dat de distinctie der Classen end' Synoden / alleen
tot ordene ende goede bedieninghe der kercke ghemaeckt / gheen
distinctie mede brenght inde politische Jurisdictien / noch eenighe
gherechticheydt in sulcken saecken gheeft of neemt : waeromme
oock de Heeren / onder den welcken de vreemde kercken resideren /
tot gheen heerschappie / ouer dese landen connen comen. Maer laet
ons op sulcken claren saecke niet langer blijuen staen / niet lettende
op het bitter verwijt van Paus macht te ghebruycken: want onse
Synoden hebben (Godt lof) int minste niet daer na ghestaen / ende
1.Cor.5.4. wenschen alleen dat de macht ons Heeren Iesu Christi in zijne kercke
ongeschendt behouden / ende desseluen beuel end' ordonnantie naer-
ghecomen mach werden.

Sy gaē voort eñ sprekē oock op de menichfuldicheydt der Synodē.
By den Apostelen (segghen sy) is den gantschen tijt haers loops ghe-
duerende, ende ruym ouer dertich Iaren ghepreſcribeert vvesende,
maer een eenich generael Concilium ghehouden, van een saecke die
het eenighe fondement in Christo betrefte, ende niet vvel anders be-
slecht conde vverden. Dit fondement nv ten vollen gheleydt zijnde,
moghen vvy in alle sekerheyt daer op bouvven, ende doruen niet al-
le dry Iaren nieuvve Synoden houden &c. Wy antwoorden / Dat wy
niet verstaen / wat sy hier vande prescriptie van dertich jaren seg-
ghen. Indien sy segghen willen (alst schijnt) dat de Apostelen ruym
xxx. jaren in haren loop gheweest waren / als het Synodus ghe-
houden worde te Jerusalem / soo faelgeren sy gantsche xv. jaren
in haer rekeninghe: want de Chronycke wijst wt / dat het gheweest
ist int xv. jaer na het lyden Christi. Wy sien oock niet / wat prescrip-
tie dat hier is: Ende om voort niet te disputeren / hoe vele Synoden
de Apostelen ghehouden hebben (want dat die van Leyden souden
willen seggen / dat de Apostelen maer eens in xxx. jaren Synodum
hebben ghehouden / ware ons so licht te loochenen / als hen te ver-
sekeren) soo sullen sy ons immers wel toestaen / dat het fondement
der onuerdiender rechtueerdichmakinghe door de enckele ghenade
Gods in Christo / niet eerst in het Jerusalemsche Synode / maer al
te voren ghelept is gheweest. Dewijle sy dan om de verstoorders der
Kercke / die dit fondement om stieten / te wederstaē / ende / aengaen-
de de onderhoudinge der Ceremonien Mosis / een ordene te stellen /
haer Synodum ghehouden hebben: so mogen oock de kercken nu /
wanneer of de selue / of eenighe andere fondamentale leeringhen /
door de ketteren bestreden werden / ende de Christelicke Religie in
perijckel coemt / tsamen comen / om de suyuerheyt der waerheydt te
beweeren ende voor te staen. Men weet / dat inde Kercke lichtelick
eenighe besmettinghe der leere / of verscheydenheydt van Ceremo-
nien

nien in cruypt/ dat de Satan niet ruſt/dooꝛ zijne inſtrumenten de
ketteren/die in groote menichte op de baen zijn/oock de Dienaers
ſelue te beſmetten: So iſt dan van oudts vooꝛſeer nut aenghesien/
dat de Kercken goede coꝛreſpondentie ende vaſte gemeynſchap met
malcanderen hielden/ om in eene belijdeniſſe des gheloofs/ oock in
ghelijckfoꝛmicheyt der Ceremonien te volherden: twelcke niet be-
quamelicker gheſchieden can/ als dooꝛ de Synoden. Doch ſonder
dat/ ſo vallender dagelijcx inde kercken ende mindere vergaderin-
gen vele ſwaricheden vooꝛ/die aldaer niet beſlicht connen werden/
dewijlſe te ſwaer zijn: of dat de perſoonen/ dieſe aengaen/ haer tot
meerdere verſamelingen beroepen: twelcke hen niet gheweygher
mach werden/ouermidts anders de onnooſelheydt lichtelick dooꝛ
tyꝛannie ofte onuerſtandt verdꝛuckt ende verongelijckt ſoude mo-
gen werden: daeromme de appellatien van oudts oock inder kerc-
ke Chꝛiſti ghebꝛuyckt zijn geweeſt. Dit is de ooꝛſaecke/ waerom-
me ten allen dꝛy iaren veroꝛdent werdt een generale Synodus/ op
dat alſo de perſonen die eenige ſwaricheden hebben/ eenen beſtem-
den tijt moghen weten/ wanneer haer ſaecken verhooꝛt ende wech
ghelept ſullen werden/ om alſo haer ſeluen daer na te mogen regu-
leren. Maer ten heeft geenſins/ die meyninghe/ datmen alle dꝛy ia-
ren nieuwe kerckelicke oꝛdinantien maken/ende alſo geheele boec-
ken met decretē vullen ſal: Want een goede vaſte kerckenoꝛdenin-
ge eens gheſtelt zijnde/ ſal deſelue blijuen/ ten waer dat de omſtan-
dicheden des tijts eenighe noodige veranderinge eyſchten: alſo dat
in dit ſtuck vooꝛt niet anders inden Synoden gedaen ſal werden/
dan datmen dooꝛ onderlinghe conferentie vernemen ſal/ of de ghe-
ſtelde oꝛdeninge alleſins vanden Dienaren te wercke ghelept/ ende
niet daer teghens ghehandelt werdt. Ende vooꝛwaer/ ghelijcker-
wijs gheen nieuw Ius Ciuile of oock municipale gheboꝛen werdt/
hoewel de Regenten des landts hare lantdagen dickwils houden-
de/ van velen dinghen ſpꝛeken ende oꝛdene ſtellen/ nae dat de vooꝛ-
vallende noot is eyſſchende: Alſo/ niet tegenſtaende dat de kercken
hare Synoden ende vergaderingen meermael houdende/ tot rege-
ringhe ende vooꝛderinghe des Rijcx Chꝛiſti/ na eyſch der vooꝛval-
lenden ſwaricheden/ eenige reſolutien maecken ende oꝛdene ſtellen:
ſo is het doch daeromme niet te vꝛeeſen/ datter eē nieuwe kercken-
oꝛdeninge wt woꝛden ſal/ veel min een Ius Canonicum, gelijck ons
wel ſchamperlick toegeſchoten wert. Wy begheeren noch Pauſen
noch Paus bullen/ Decreten noch decretalen te maecken: Oocme-
de wat twiſt ſaecken dat inden Synoden wech gelept werden/ daer
van zijn wy wel te vꝛedē dat de Acten (ten ware yet anders verhin-
derde) verbꝛandt werden: Wy achtent ghenoech dat alleen de noo-
dichſte dinghen/ daer van men memoꝛie houden moet/ coꝛtelick te
boeck werden gheſtelt/ ende begheeren wel dat de Ouericheyt op-
ſicht daer op neme/ ende ſelf vp de handelinge teghenwooꝛdich zy:

ghelijck

ghelijck wy sulcx aen hare E. E. over langhe versocht hebben.

Nu comen wy tot drie andere aenclachten/ int eynde der Remonstrantie teghen het Synodus voortghebracht: Dat namelick het Synodus niet alleen Ecclesiastijcke of Kerckelicke dinghen handelt/ maer oock politijcke/ die teghen de authoriteyt der Overicheyt zijn: teghen t'uyterlicke vvelvaren ende vryheydt der gemeynen ondersaten/ oock teghen de verbreydinghe ende verstamminghe der familien. Waer op wy aldus antwoorden. Wy hebben hier boven ghehoort/ dat onder anderen inde kerckenordeninge/ alhier in questie/ verordent is: Dat inden Kerckelicken tsamencoemsten, tzy cleyn of groot/ gheen andere dan Kerckelicke saecken, ende tselve op Kerckelicker vvijse, ghehandelt sullen vverden. Welcken artijckel daer toe dient/ dat de politijcke regeringhe met de kerckelicke niet vermengt werde/ aenghesien het Gode belieft heeft deselve te onderscheyden/ ghelijck in eenen mensche ziele ende lichaem: twelcke inder Schriftuere ghenoech te sien is.

Joan. 18.36. Luc. 11. 25.

So wert dan geboden inden kerckelicken tsamencoemsten alleen van kerckelicke saecken te tracteren: als die de leere/ bedieninghe der Sacramenten/ Christelicke Censueren/ onderhoudinghe van goede kerckelicke ordene/ verhoedinghe van ergernissen ende wechneminghe van kerckelicken gheschillen/ aengaen: Ende dit niet op politijcke wijse/ als met schriftelicke replijcken ende duplijcken/ door procureurs end' advocaten/ met examinatie van ghetuyghen/ met beedinghe etc: maer op kerckelicke wijse: als met voorstellinghe des oordeels Gods/ met mondelinghe verhooringhen/ ende met lieffelicke persuasien wt den woorde des Heeren etc: Heeft nu het Synodus hem met andere dā Ecclesiastijcke saecken bemoeyt: so heeft het so wel teghen zijn eyghen ordinantie/ als teghen Gods Woort selve ghedaen/ ende wert met rechte gestraft/ dewijle het zijn eygen vonnis voor hem brengt. Maer laet ons besien/ of ment bevinden sal.

Ende so veel ten eersten aengaet de vercortinghe vande authoriteyt der Overicheyt/ daer sy van spreken: aenghesien sy het Synodus beschuldighen/ dat sy van vveghen harer ghemeyne ende publijcke goederen, ende in haren officie niet anders als Vasallen des Synodi haest souden ghehouden vverden, midts t'aennemen der verhandelinge in het Synodo: midtsdien dat sy setten dat de nominatie ende electie der Predicanten by der Ghemeente, ende by der Overicheydt de approbatie staen soude, etc: soo sullen wy eerst den artijckel verhalen/ daerinne van de beroepinghe der Predicanten/ ende met namen vanden ghenen die te voren noyt ghedient hebben/ orden ghestelt werdt. De VVettelicke beroepinghe der ghenen (seyt het Synodus) die te voren inden Dienst niet ghevveest zijn, bestaet ten eersten in de verkiesinge, de vvelcke gheschieden sal door den Kerckenraedt ende Diaconen, mitgaders het oordeel der Classe, ofte van tvvee of dry naestgheseten Dienaren, met bidden ende vasten. Ten anderen int Examen, ofte ondersoeckinghe,

beyde

beyde der leere ende des leuens, devvelcke by denseluen staen sal, vanden vvelcken sy vercoren vverden: vvel verstaende dat nieuvvelingen, mispriesters, monicken, ende die andersins eenige secte verlaten hebben, niet sullen toeghelaten vverden, voor datse etteliche maenden langh beproeft zijn. Ten derden in de Approbatie ende goetkenninghe, beyde, der Ouericheydt doende proffessie vande ghereformeerde Religie (dervvelcke de Dienaer aenghegeuen sal vverden) ende der gantscher Ghemeynte, vvanneer den naem des Dienaers den tijdt van xiiij. daghen inder Kercke vercondicht zijnde, gheen hindernisse daer tegen ghecomen is. Ten laetsten, inde Beuestinghe inder Ghemeynte, devvelcke met behoorlicke stipulatien ende afuraghinghen, ende soo het de gheleghentheydt der Kercke lijden mach, met handtopleggen, tzy inder Kercke opentlick, of nae het gheleghen is, inden Kerckenraedt of Classe, doch altijdts met openbare ghebeden toegaen sal. Hier bestraffen sy dat het Synodus possessie prætendeert / die het niet en heeft / ende der Ouericheydt als van tzijnemede wat toestaet: Want (segghen sy) die vant Synodus zijn noch noyt in possessie ghevveest, devvijle sy al haer possessie ons, ende vvy vanden haren niet te bedancken hebben.

Om hier op te antwoorden: soo sullen wy gaen besien / wat recht dat de kercke heeft inde beroepinghe vande predicanten: wie de ghereformeerde kercken inde possessie van dien ingheslelt heeft: ende wat den Ouericheden toe behoort. Aengaende trecht: ghelijckerwijs niemandt de kercke Christi behoordt te bedienen / of hy is daer toe bequaem: alsoo wijst de natuerlicke reden self wt / dat het oordeel vande bequaemheydt dien alleen toebehoordt / die de gaue van Godt daer toe ontfanghen hebben. Nu zijnder gheen bequamer toe / dan de ghene die selfs inden Dienste des Woordts ende tot Ouderlinghen ghestelt zijn. Soo ist dan het werck der kerckendienaren / inde beroepinghe der Predicanten / om te sien na personen die bequaem souden moghen wesen: ende sulcke gheuonden hebbende / te ondersoecken / voornamelick inder leere / end' oock ten anderen int leuen. Hier toe zijn sy onder anderen vanden Heere self gheordonneert. Want dewijle sy vanden Heylighen Gheest / Regeerders of Voorstanders / Leydtsluyden / Opsienders / end' Herders der Ghemeynte / oock Huyshouders of dispensiers Gods ghenoemt werden / ende dit gheen ydele namen noch eertijtelen zijn: Soo volcht dat haerluyder ampt is / de Ghemeynten / waer ouer sy ghestelt zijn / in dit stuck / twelck een vanden principaelsten is / te regeren ende te leyden: alsoo dat hen / representerende de ghehele kercke / toecoemt op te speuren / te nomineren ende te ondersoecken de ghene die de kercke bedienen sullen. Alsoo hebben Paulus end' Barnabas Oudtsten inden Ghemeynten verordineert / Actorum 14.23. Alsoo heeft Paulus / neerstelick beschreuen hebbende / hoedanich een Opsiender moet zijn / van Christi weghen Timotheo met zijnen mede Oudtsten (ghelijck hy self mede vant

1. Timot. 5.17. Hebr. 13. 17. Act. 20. 28. eph. 4.11 Tit. 1.7. 1. Tim. 4. 14.

Collegie

Collegie der Ouderlinghen ghestelt was) toeghekent het ampt
1.Tim.5. ende de macht om Dienaers ouer de Kercke te verordenen / ende
23. van ghelijcken Tito: also oock tselue daer na inde oude kercke ghe-
2.Tim. 2 bruyckt is gheweest: wel verstaende dat de Dienaer niet volco-
2. Tit.1.5. melick vercoren is gheworden / of hy worde eerst de Ghemeynte
opentlick voorghestelt/om van allen gheapprobeert te werden/die
art.14.23 allen dienen soude: als ghenoechsaem wt der Schriftuere is blijc-
Act.13.3. kende. Waer op voort een openbare inleydinghe ende beuestin-
etc. ghe in den Dienst gheuolcht is. Dit is altemael het erfrecht der Kercke: dit heeft haer de Heere Christus ghegheuen: dit hebben de Apostelen gehadt/dit hebben sy harē nacomelingen achtergelaten/ op dat het Rijck Christi op eerdē onderhouden eñ geuoordert soude werden: welcke recht op den huydighen dach noch in zijn cracht eñ vigeur blijft inder Kercke Christi/ waer vā wy ons bekennē Dienaers te zijn. Aengaende de possessie: daerinne is de Kercke van Christo self ghestelt ende gheerft / ende de ghereformeerde Kercken deser Nederlanden zijn weder tot het gebruyck van dien gecomen/ al eer eenighe Ouericheden de openbare exercitie der Religie toegelaten hebben: ia als syse noch te vyer ende te water veruolchden. Daeromme wy dese possessie den Magistratē (onder correctie) niet connen danck weten/ maer wy hebben haer wel hoochelic te dancken/dat wy door hare toelatinghe ende wterlicke voorstant (vant welcke hier niet noodich is te segghen/ hoe het veroorsaeckt is) wt sonderlinge genade Godts tot onbeureest ende openbaer gebruyck van onse possessie ghecomen zijn. Belanghende nv voort / wat den Ouericheden inde beroepinghe ende verkiesinghe der predicanten toebehoordt: ghelijckerwijs wy ons schuldich kennen onsen Magistraten/ als den ghenen die vanden Almoghenden ouer ons ghestelt zijn/alle ghehoorsaemheyt ende eere te bewijsen: alsoo/dewijle het onsen goeden Godt belieft heeft / dat wy vrymoedichlick ende onbeureest onse Religie mogen oeffenen onder de beschuttinge derseluen/so belijdē wy het ampt der kercke te zijn/ geen Dienaer des Woorts aen te nemen noch in den Dienst te stellen/voor end' al eer hy den Magistraten aengedient/ende by deselue gheapprobeert is. Twelcke het Synodus ordonnerende/ gheensins yet spreeckt tot cleynachtinghe der Ouerichheyt / als of de Kercke wat ex gratia ende wt mildicheyt dede/ tgene sy doch andersins niet gehouden ware te doen / ende dat de Ouerichheyt haer dies grootelicx te dancken hadde/(ghelijck ons t'onrecht wert na ghedudet) maer gheeft den Regeerderen der kercke te verstaen/ wat haer ampt ende schuldige plicht zy/twelck sy sonder God in hare Ouerichheydt te verachten/ niet voorby connen gaen.

Maer hen mishaecht seer / dat inden artijckel staet/ Der Ouericheyt doende professie vande ghereformeerde Religie: want dat duyden sy ons also na: indiense professie doet/datmense alsdan aenspreken

sal/

ſal/maer ſo niet/ datment ſal laten blijuen. Waer wt ſy beſluyten/ dat het Synodus poocht hooft vande Ouerichepdt te worden. VVant (ſegghen ſy) iſt by aldien dat ſy verſtaen by dat vvoort Refor-meert, een Religie die het verſtant van het Synodus geconformeert ſoude zijn: ſo ſoude de Ouericheydt dat priuilegie niet anders genieten, dan als een lidt vveſende vant lichaem, daer van het Synodus een hooft vveſen ſoude, ende by feyl van deſen, ſo ſouden of de Kerckelicke creatueren des Synodi meeſters ende diſpenſeurs der geeſtelicken goederen, die een goet deel vande publijcke rijckdommen zijn, gehouden moeten vverdē: of daer ſoude in Ouerheyt niemant moghen gheadmitteert vverden, als de creatueren van het Synodo. Dit zijn haer woorden: dewelcke verhalende/ wy ons grootelicx bedroeuen/ dat een Magiſtraet/ die opentlick inde publicatie Anno 79. te Leyden ghedaen/ bekent de religie in onſen kercken geoeffent na dē Woorde Gods voor puer/ ſuyuer/ eenuoudich ende oprechtelick ghereformeert te zijn/ hem laet berichten van eenighe werregeeſten of ſpotters/ van welcken deſe woorden ſchijnen te comen. Sy weten wel wat by de gereformeerde religie verſtaen wert/ ten zy datmen ſegghen wil/ datſe niet verſtaen/ wat religie ſy luyden (als oock d'andere Staten) belooft ende gheſworen hebben met zijne Excell. te helpen handthouden. De Confeſſie eñ Catechiſmus zijn alleman in handen/ die de ſomme der warer ende ſuyuerer leere onſer Kercken veruaten/ eñ met het verſtandt niet van eenen Synodo/ maer der H. Schrift (die wy voor den eenighen rechtſnoer houden) gheconformeert zijn. Wy moghen door Godts ghenade met waerheyt verclaren/ dat wy de waerheyt der religie na de conformiteyt ende ouereenſtemminge/ niet met eenigher menſchen/ maer met Godts verſtandt ende wille/ afmeten: So ſalmen oock niet bewijſen/ dat het Synodus hem opt als een hooft der Ouerichepdt of der Kercke opgheworpen/ of na ſulcx int minſte gheſtaen heeft. Doch ghenomen/ of het Synodus wilde ſegghen/ datmen int ſtuck van aenneminghe ende verkieſinghe der Dienaren des Woorts/ gheen Ouericheden kennen ſal/ dan die alle ende yeder openbare profeſſie gedaen hebben vande ghereformeerde religie: Hoe ſalt noch waerachtich zijn: dat/ ſoo verre de Ouericheyt gheen profeſſie doet/ een van beyden ſal moetē volgen/ dat namelick/ of de kerckendienaers (want deſe verſtaen ſy by de kerckelicke creatueren des Synodi) meeſters eñ diſpenſiers vande geeſtelicke goeden zijn ſullen/ of dat in Ouericheyt niemant ſal moghen gheadmitteert of toegelaten werden/ als diet den Synodo wel behaecht? Wt wat oorſake vallen ſy hier van t'ſtuck der verkieſinghe der Predicanten/ op de meeſterſchap ende diſpenſierſchap vande gheeſtelicke goeden? Laet ons aenhooren de woorden des Synodi/ daer op ſy ſchijnen te ſien. Int thiende artijckel ſtaet: De ghemeenten ſullen ſorghe draghen, dat haren Dienaren behoorlick onderhout ghegheuen vverde. Item Artijck. xi. VVanneer het ghe-

ſchiedt, dat een ghetrouvve Dienaer door ouderdom of cranckheydt ghebroken zijnde, zijn ampt niet langher bedienen can: ſoo ſal het der Ghemeynte toeſtaen te beſorghen, dat hem ex bonis publicis ſoo veel toegheleyt vverde, daer op hy de reſte zijns leuens bequamelick ende eerlick door comen moghe: dat oock de vveduvven ende vveeſen der Dienaren niet vergheten vverden. Dit zijn de woorden: waer op ſy/ mitgaders op de woorden inden bouen ghemelden artijckel verbatet/ haer voorgaende argument timmeren. Maer die timmerage valt ouer hoop/ wanneermen inſiet/ dat deſe artijckelē niet anders verclaren (twelck ymmers naecktelijck blijct) dan/ gelijckerwijs het der Dienaren des Woorts ampt is/ haren gemeynten trouwelick te dienen eñ altijts by te blijuen: dat alſo wederomme der Gemeynten officie is/ haren Dienarē onderhout des leuēs te doen/ eñ deſelue/ den tijt haers leuens in haren Dienſte overghebracht hebbēde/ eñ nu afgearbeyt zijnde/ niet te verlatē: noch oock/ na datſe deſer werelt ouerleden zijn/ hare behoeftighe weduwen eñ kinderen te vergeten: Dat ſy daeromme door hare Opſienders eñ regeerders ſorghe ſullen draghen/ ende arbeyden/ ghelijck de Predicanten by haer leuen/ ende haren Dienſt gedurende/ ter ordonnantie der Staten/ een eerlick onderhoudt toegheleydt werdt/ wt den goederen die tot Godſaligen gebruycke/ van onſen voorouderen gemaeckt ende ghedeſtineert zijn: dat oock alſo haerluydē/ den dienſt door ouderdom afghcleyt hebbende/ ende na haren doot/ haren weduwen ende weeſen (ten waer datſe ghenoech van haerſeluen hadden) wt denſeluen goedē een eerlick onderſtant/ by den ſeluen Overicheden gedaen werde: op dat de Chriſtelicke liefde ende danckbaerheyt gheoeffent/ ende der menſchē herten tot de Studia Miniſterij ende Theologie niet onluſtich eñ flaew gemaeckt werden/ wanneer ſo wel de Dienaers/ als hare ſchamele weduwen eñ weeſen/ of verlaten quamen te worden/ of met droeffeniſſe eñ hertſeer/ als andere armen/ vande ghemeyne aelmiſſen moeſten leuen. Hier wt blijckt/ dat wt de Kerckenordeninghe int aller minſte niet volcht/ dat het Synodus/ of de diſpenſatie ende meeſterſchap der gheeſtelicken goeden tot de Kerckendienaers ſelue wil brengen/ of tot het ampt der Overicheyt niemant toegelaten wil hebben/ dan die profeſſie vande religie doen: Maer het volcht ſimpelick/ dat de Ghemeynten ſorghe draghen ſullen/ of dat by der Overicheydt (ſy doe dan profeſſie vande religie of niet) den Dienaren een eerlick onderhout ghegeuē werde: of/ tſelue faelgerende/ dat het wt andere middelen gheſchiede. Aengaende nu de woorden/ inden artijckel gheſtelt/ Doende profeſſie vande ghereformeerde religie: daer mede en heeft het Synodus gheenſins voor vande approbatie der Predicanten wt te ſluyten de gheene die inden Magiſtraet haer ſeluen met openbare bekenteniſſe tot de gereformeerde Ghemeente ende tghebruyck der Sacramenten noch niet begheuen hebben (wāt de

daghe,

daghelijckſche vſantie der Kercke brengt anders mede:) Maer den
ſin is: aengeſiē inde approbatie ofte verwerpinge eens Predicants
van twee dinghen inſonderheyt valt te oordeelen/ namelick/ ſo wel
vande leere/ als van't leuen/ dat van't leuen ende manieren oock de
Magiſtraten vreemdt vande openbare profeſſie der religie zijnde/
wel moghen ende behooren te oordeelen/ ende de politiſche verhin-
deringhen/ die ſy weten/ voorſtellen/ waeromme yemandt tot een
Predicant niet behoort aenghenomen te werden: Maer aengaende
de leere/ dat daer van het oordeel eyghentlick toebehoort de ghene
die profeſſie doen vande ghereformeerde religie: op dat alſoo alle
perijckel vā corruptie der religie voorſz te meer verhoedet werde.
Dat ſy voort ſegghen van't onderhout der armen, gaſthuysmee-
ſteren ende aen ende afſtellinghe der Schoolmeeſteren: ende beſluy-
ten/ dat wt onſe meyninghe volghen ſoude/ dat niet alleen ſy en-
de hare gantſche Ghemeynte het Synodo ſoude ondervvorpen zijn:
maer dat oock van haren kinderen niet dan na hare (te weten des
Synodi) opinien gheinſtitueert vvordende, ſy ſouden erfmeeſters blij-
uen, &c. Daer op achten wy de antwoorde ten deele wt het voor-
gaende ghenoech te blijcken. Wy laten de Magiſtraten ſodanighe
gaſthuys eñ armen meeſters ſtellen/ alſt haer ghelieft: behoudens/
dat altijdt der Kercke Chriſti hare vrijheyt inde beroepinghe ende
opſicht der Predicanten/ tzy in wat plaetſen datſe dienē ſullen/ ge-
laten werde/ eñ het niet ſtae inde macht eenigher politijcken man-
nen/ die dickwils der religie niet zijn toe gedaen/ ofte geen verſtant
daer van hebben/ ofte oock op het leuen ſo goede achtinge niet ne-
men/ ſulcke Predicanten te beroepen eñ aen te nemen/ alſt hen goet
dunckt/ maer dat met der Kercke goede correſpondentie gehouden
werde/ gelijck bouen aengheroert is. Hier en tuſſchen bekennē wy
vrijmoedichlick/ ons herte ende wenſch te zijn/ dat de ghene die ſo-
danighe publijcke officien draghen ende het Magiſtraet ampt be-
dienen/ om goede voorganghers ende lichten te weſen vanden ge-
nen die onder haer ſorghe ſtaen/ den waren Godsdienſt behertich-
den/ ende oeffeninghe daer van deden/ niet zijnde creatueren van het
Synodo, maer betoonende te weſen rechte nieugheboren creatueren
Gods: in wiens woort ſoo langhe als het Synodus blijft/ gheen
vromen hen ſchamen ſullen de goede vermaninghen ende reſolu-
tien des ſeluen te volghen: wanneer het oock daer van wijckt/ der
vromen Ouericheden officie is/ haer daer teghen te ſtellen. So be-
gheren wy oock gheen erfmeeſters van haren kinderen te zijn/ om
deſelue niet dan nae onſe opinien gheinſtitueert te laten werden:
Want menſchelicke opinien zijn valſch eñ ongeſtadich/ na dewelc-
ke wy daghelicks leeren/ datmen in der Kercke Chriſti niet ſal te
wercke gaen: maer t'Woort Gods is de waerheyt ſelue/ ende blijft
altijts beſtandich/ na wtwijſen van twelcke der Ouericheyt officie
is/ ſorghe te draghen/ dat de ieucht inden Scholen inde leere ende Ephe.6,4.

vermaninghe des Heeren/ (ten ware dat yemandt ontkennen wil-
de datse tot Vaders des lants ende der onderdanen gestelt zijn) on-
derwesen werde/ende noch veel meer datse door de schoolmeesterē/
der religie niet toeghedaen/ van t'leeren goeder boecken niet afge-
houden / of met valschen ende der suyuerer leere wederstrijdende
opinien verdorven werden : Op dat alsoo/ niet eenich Synodus/
maer de eenighe Meester Jesus Christus/ de erfmeester beyde van
ouden ende ionghen blijue: den welcke te willen meesteren/ een al te
groote vermetenheyt vanden leerkinderen ware.

Belanghende nu de tweede aenclachte/ dat het Synodus yet
soude ghehandelt hebben strijdende teghen de ghemeyne vrijheyde
ende vvterlick vveluaren der ondersaten : verclaren die van Leyden
(aentreckende tghene sy te voren ghesepdt hebben) Dat sy tot gheen
religionsdvvangh, hoe cleyn sy oock zy, verstaen connen : daerme-
de sy te kennen gheuen dat het Synodus eenen religionsdwangh
invoert/ ende ouer sulcx tegen de ghemeyne vryheyt doet. Tot be-
wijs van dien brenghen sy voort de ordonnantie vanden boecken:
segghende/ vvel vreemt in haren ooren te luyden, dat oock de luyden
so verre comen, dat sy tot boecken te verbieden voortgaen, ende niet
dan by gratie ende priuilegie (als eertijts de kettermeesters plechten)
toelaten vvillen. Volghens dien/ segghen sy hier voor/ dat het Plac-
caet der Staten op de boecken conform is des by eenen Synodo ghe-
decreteerde. In dese beschuldinge sien sy ongetwijfelt op dē xxxviij.
artijckel der Kerckenordeninge/ aldus luydende: Niemandt sal hem
onderstaen eenich boeck of schrift van hem, of van een ander gemaect of
ouerghesettet, handelende vander Religie, te laten drucken, of andersins
vvt te geuen, dan tselue voor henen doorsien en goet gekent zijnde van-
den Dienaren des vvoorts zijns particulieren Synodi, ofte Professorē der
Theologie onser belijdenisse. Hier op antwoordē wy: Dat het Syno-
dus indē voorgaenden artijckel gheensins voor heeft gehadt/ allen
menschen int gemeyn een wet te stellen: want die ordonnantie can
niet wijder ghestreckt werden/ dan op de personen indē naest voor-
gaenden artijckel gemeldet/ die namelick de ghereformeerde Kerc-
ken ende scholen bedienen/ ende de belijdenisse des gheloofs onder-
schreuen hebbē: twelcke oock eensdeels blijckt wt die woordekens/
zijns particulieren Synodi : aenghesien het kennelick is dat onder de
Classes ende Synodos de particuliere lidtmaten der gereformeer-
de Kercke eyghentlick niet ghereekent werden/ ende noch veel min
die gheen professie doen vander religie: hoewel de Dienaers hier
inne oock een onderrichtinghe hebben / om met namen de ghene
die professie doen/ ende gauen hebben van schrijuen/ te vermanen
datse geen schriften wtgheuen / sonder die eerst andere vrome ende
verstandighe mannen te laten sien. Soo geuen wy dan een yeder te
oordeelen/ met wat recht die van Leyden / om het Synodus inden
haet te brenghen/ ons by de Kettermeesters ghelijcken. Aengaende
de Kerc-

de Kerckendienaers ende oock Schoolmeeſters / pꝛofeſſie doende: dat die in deſen deele een oꝛdonnãtie onder malcanderé onderhouden: ſullen (achten wy) gheen verſtandighe/ veel min godtſaligen/ anders dan vooꝛ nut ende pꝛÿſelick houden. Want indien ſy van Godts weghen ſchuldich zÿn acht te nemen op malcanders pꝛedicatien/ende leeringhen/dat inden ſeluen niet gheleert of geſpꝛoken werde/ſtreckende tot ontſtichtinge ende af bꝛeuck der Kercke: Hoe veel te meer zÿn ſy gehouden de boecken gade te ſlaẽ / dooꝛ dewelcke/quaet zÿnde/ veel meer quaets ende ſchade ghedaen werdt/dan dooꝛ eenighe pꝛedicatien of mondelicke onderwÿſinghen? want dooꝛ de pꝛedicatien eñ andere mondelinghe onderrichtinghen niet dan eene ſtadt of Kercke/ maer dooꝛ de boecken de gheheele werelt beſmettet ende verdoꝛuen werdt. Een yeder verſtaet wel / hoe billick ende redelick het is: aenghesien de ghereformeerde Kercke een ſeker foꝛmulaer ende belÿdinghe des gheloofs ende Catechiſmum heeft: dat ghelÿckerwÿs alle kerckendienaren pꝛofeſſie doen vanden inhoudt van dien te leeren / alſoo oock acht ghenomen werde (ouermits de menſchen ſeer veranderlick zÿn/ ende lichtelick oock wt den ſchoot der Kercke opſtaen/die de ſelue verſtooꝛen)of in tgene ſy ſchꝛÿuen ende wtgeuen willen/ niet en is dat daer tegen ſtrÿt: want oock dickwils / hoewel gheen ketterſche / nochtans onnoodighe ende ongrondighe boecken wt weldunckentheyt ende naemgierichepdt van eenighen ſlechtverſtandighen int licht ghegheuen werden/ waer dooꝛ de werelt met boecken ouerladen ende veruult werdt: ende vele boecken maeckens (ghelÿck Salomon ſeyt) gheen Eccle.12

eynde is. Wanneer dan de gene/ die de gaue hebben van ſchꝛÿuen/ 12.

yet begheeren aen den dach te geuen: indienſe vꝛoom zÿn/ende niet anders als der menſchen ſtichtinghe inden rechten ghelooue ſoecken: ſo ſullen ſy(ghedachtich zÿnde des Woorts Pauli/De geeſten 1. Corin.

der Pꝛopheten/zÿn den Pꝛopheten onderwoꝛpẽ)het ooꝛdeel harer 14.32.

medebꝛoederen geerne daer ouer laten gaen/ eñ het licht niet ſchuwen: Sooſe oock van een ander geuoelen zÿn/ als haer medebꝛoeders / ende een ander leere willen vooꝛſtellen / dan daer ſy te voꝛen pꝛofeſſie van ghedaen hebben: ſo iſt ymmers recht/ datſe eerſt met haren medebꝛoederen de ſaecke met de H. Schꝛiftuere ouerleggen/ niet ſtaende op haer eyghen verſtandt: of ymmers moeſten ſy ſoodanighe boecken/ niet onder den tÿtel van Leeraers der ghereformeerde Kercke/maer als vꝛeemdt van haer zÿnde/wtgheuen.

Maer om op een ſoo claren ſaecke niet langher te blÿuen ſtaen: Roerende het Placcaet / dat mÿn H. H. de Staten teghen de ketterſche boecken wtghegheuen ſouden hebben: So hebben wy wel verſtaen/datter een placcaet ghepubliceert is in Decembꝛi laeſtleden/ ten beuele van zÿne Excell. als hooch ouericheyt/ende den Staten van Hollant: Maer wy beuindẽ dat tſelue niet int byſonder ſpꝛeect van ketterſche boecken (want dat woort en wert ſelfs niet daer in

vermaent) maer int alghemeyn van ſchandaleuſe, argherlicke op-
roerighe boecxkens, liedekens, refereynen ende dierghelijcke, de welc-
ke verboden werden te drucken/ te vercoopen of te ſaeyen/etc. Dit
placcaet wederſpreken alhier die van Leyden / ghelijck zijt oock
gheweyghert hebben af te leſen: met hoe goeden rechte/laten wy de
voorſz H. H. Staten ſelue oordeelen/ dewelcke cloeck genoech zijn
haer eygen werck te verantwoorden: ghelijckerwijs wy niet twij-
felen/ of een ſo heerlicke vergaderinghe heeft het niet ſonder rijpen
raedt ende ghenoechſame ouerlegghinghe van redenen ten beyden
zijden begonnen/ ende dat buyten eenighe onſe aenporringhe/ghe-
lijck hare E. E. ſelue ghetuygen connen. Hoewel wy dan hier niet
voor hebben / of het placcaet der Staten te verantwoorden / of de
queſtie vant ampt der Ouericheyt ouer de boeck-druckinghe vol-
comelick te verhandelen (want het raeckt eyghentlick de Synoda-
lia niet) So mogen wy nochtans onbeandtwoort niet laten/tgene
die van Leyden voorgheuen/ dat de vrijheyt, daeromme vvy geroe-
pen hebben, altijdt voornamelick daerinne beſtaen heeft, dat yemandt
zijn gheuoelen vry vvtſpreken mochte, ende dat dit het eenich merck-
teecken van tyrannie ghevveeſt is, alſmen zijn ghedachten niet vry vvt-
ſpreken moeſte: Want dit / ſonder eenighe reſtrictie ende wtnemin-
ghe aldus verſtaen zijnde / een deure (na ons gheuoelen) open doet
tot een verderffelicke licentie ende ongheebondentheydt. Op dat
wy binnen de ſaecke van religie blijuen: ſy ſullen ymmers (hopen
wy) ſelfs niet doruen ſegghen / de ware vrijheydt (want om gheen
andere vrijheydt hebben de verſtandighe gheroepen) daerinne te
beſtaen / dat ghelijckerwijs des godtlooſen ghedachten zijn / dat-
Pſal. 10. 4. ter gheen Godt is / dat de Bybelſche ſchrift niet Godts / maer der
menſchen woort/ oock niet eenſtemmich / maer hemſeluen weder-
ſtrijdich is / datter gheen verrijſeniſſe / gheen eeuwich leuen noch
doot is/ende dierghelijcke gruwelen meer: alſo oock tſelue hem ge-
oorloeft ſoude zijn vrijmoedich wt te ſpreken ende ſtaende te wil-
len houden. Ten is noch gheen twee iaren gheleden/ dat de Magi-
ſtraet van Leyden / verſtaen hebbende dat yemandt Chriſtum ſeer
gruwelick ghelaſtert ende beſpottet ſoude hebben (met woorden/
die wy om de quetſinghe der vrome herten te vermijden / lieuer
hebben te verſwijghen) twee Dienaers des Woordts aldaer / die
noch leuen/ontboden hebben ghehadt opt ſtadthuys / om wt haer
te vernemen/wat vander ſaecke was/ aengheſien ſy daer van ghe-
ſeydt hadden: ghenoech te kennen gheuende / dat de vrijheydt niet
beſtondt in al wt te ſpreken / wat men int herte heeft / ende dat het
niet altijdts tyrannie is/wanneermen zijn ghedachten niet vry wt
ſpreken moet. Want nopende het argument dat ſy voort gebruyc-
ken/ende vaſt aldus luydet: De boeckẽ zijn of goet/of quaet: Sijn-
ſe goet/ſo behoortmenſe niet te verbieden, om de vvaerheydt te dem-
pen, die doch ſoo vveynich als t'licht ghedronghen can vverden: Sijnſe
quaet/

quaet/ soo straffen sy ghenoechsaem haer selfs, ende de liefhebbers der vvaerheyt achten de loghenschriften niet, vvant de loghen van selfs verdvvijnen sal, ende by de vvaerheyt niet hechten mach: Daerinne is euen so veel gronts (na ons oordeel) als int voorgaende. Een yegelick merckt/ indien dit haer argument goet is (op dat wy swijghen dat alsoo alle valsche faemroouinghen/ loghenen/ ende lasterreden teghen Overicheden of ondersaten/ ende famense libellen/ tzy met naem of sonder naem/ gheoorloeft soude wesen wt te geuen) dat alsdan alle die lasteringhen teghen Godt/ teghen de Schriftuere/ etc. waer van terstont ghesproken is/ so wel by geschrifte als met monde sullen moghen aen den dach ghegheuen werden. Want de loghen (na haer segghen) sal altijt van selfs verdvvijnen, ende de loghenschriften straffen ghenoechsaem haer selfs. Maer indien dat also is/ waeromme segghen sy dan terstont daer nae/ dat de liefhebbers der vvaerheyt de schrijuers der loghenschriften straffen? Wat is dit straffen van noode/ aenghesien de loghenschriften van haer selfs ghestraft zijnde/ oock met eenen haer meester ende autheur genoech straffen? Ja wat ist van doen teghen de verdoolde opinien te schrijuen? welcke maniere van doē sy nochtans selue hier bouē goet vindē. So moeten sy dan ymmers bekennen/ dat Godt middelen verordent heeft tot wederstant der loghenschriften: ende datse niet slechtelick van selfs verdwijnen. Aengaende tghene sy aenroeren vanden Epheseren/ dewelcke in Christum gheloouende/ alsoo sy met ydele consten omgegaen hadden/ de boecken daer van handelende tsamen brachten ende opentlick verbranden: Waermede sy bewijsen willen/ dat de boecken te verbieden van selfs sal comen, als de vreese des Heeren een afkeer inden menschen daer van ghebaert sal hebben: Daer op seggen wy/ dat ymmers de Epheseren met dit haer werck wel te kennen hebben ghegheuen/ in sulck een gheuoelen niet te staen/ dat de loghenschriften van selfs wel souden verdwenen hebben/ ende by de waerheyt niet hechten conden/ al haddense onder den menschen ghesaeyt geweest: Want also hadden sy haer boecken profijtelicker moghen vercoopen/ ende de vijftich duysent siluere penningen op steken/ of den armen gheuen/ twelcke sy ongheтwijfelt wel souden ghedaen hebben/ indien het Paulus goet geuonden/ ende haer niet veel meer contrarie geleert/ ia van Godts weghe vermaent hadde: also dat wel de vreese Gods sulck een afkeer vandē boecken in haer verweckt heeft/ maer die vreese Gods is in hen verweckt geweest/ door de ernstighe predicatien Pauli/ nademael Godt sulcke ydele consten verboden hadde/ ende daeromme de instrumenten daer toe dienende hem niet conden behaghen. Of nv de Overicheyt van Ephesen/ door de vreese Godts een afkeer ghecreghen hebbende van sulcke consten/ oock verboden hadde gheen boecken daer van handelende/ wt te geuen: soudese met recht te straffen geweest hebben? Wy gheuent een yeder te bedencken/ ēn segghen tot een beslupt/ dat het

Actor. 19. 19.

Deut. 18. 10. 11.

het argument van die van Leyden niet vast is/ ouermits het plac-
caet vanden boecken in gheenighe steden ter executie ghelept wert/
datse daeromme alle van contrarie gheuoelen zijn: Want (om hier
niet nauwe te ondersoecken / of het seker is dattet nerghens werdt
onderhouden) by die van Leydē selfs zijn wel ordinantiē gemaect
ende ghepubliceert/ daer gheen executie na volcht/ dewelcke noch-
tans voor seer goet van hen ghehouden werden. Hier en tusschen
sien wy niet hoe de Ouerichheyt yemant aen d'onderhoudinghe van
tvoorsz placcaet mach bindē/ so lange als yemāt onverbeurt tselue
mach ouertreden/ ia oock gheen ordene gestelt is op tghene dat tot
wtvoeringhe desseluen nootsakelick gheeyscht werdt.

Laet ons nu ten anderdē gaen besien/ waerinne sy het Synodus
wijders beschuldigen van religionsdwangh/ also zijt noemen. Sy
verclaren / datse op de Kerckelicke censueren ende vvt het oordeel der
gheleerden niet een minste ghedacht en hebben, om teghen yemant als
Ketter te procederen. Waermede sy claerlic te verstaē geuen/ dat het
Synodus ofte de Kercke onrecht heeft/ als sy wil dat de Ouerichz
procederē sal tegē de gene die sy voor ketters hout: eñ schijnē heyme
lic te noterē de handelingē der Kercke met Casper Coolhaes. Wat
nu dies aēgaēde gehādelt/ vā wat mishandelinge hy gestraft/ eñ op
wat voet tegē hem geprocedeert is/ hebbē wy hier niet voor te ver-
halen / aenghesien tselue een eyghen tractaet behoeft / ende corts
(wilt Godt) int licht gegeuen sal werden. Doch wy nemen/ het ge-
beurde dat binnen Leydē in het predickampt onder den schijn eens
herders een wolf inslope / voedende in zijn herte eenighe papisti-
sche of andere valsche opinien/ dewelcke hy int ampt zijnde quaem
te openbarē/ waer op de geleerden (so syse noemen) of de Dienaers
des Woordts hem aenspraken ende censureerden/ volghende haer
officie/ ende niet afstaende/ oordeelden dat hy van zijnen Dienst be-
hoorde afghestelt te werden/ voorts de saecke der Ouerichheyt aen-
dienende / om hem het predickampt te verbieden: Soude dan de
Magistraet (is onse vraghe) op de censuere ende wt het oordeel der
Dienaren des Woordts teghen hem procederen met verbodt van
prediken/ of soudē sy hem laten begaen? Indien sy het eerste deden/
hoe soude dat ouer een comen met dese hare verclaringhe/ datse op
de kerckelicke Censueren niet een minste ghedachte hebben te procede-
ren? Maer soo sy het tweede deden/ hem latende begaen/ ende inden
Dienst houdende: hoe quaem dat ouer een met tghene die van Ley-
den/ soo wel als d'andere Staten / beloeft hebben met zijne Excel-
lentie te handthouden de oeffeninghe alleen vande ghereformeerde
Euangelische Religie? Dat soude oock niet accorderen met tghe-
ne sy in hare Justificatie segghen/ dat eens Magistraets ampt is te pre-
caueren ende te voorsien, dat de schaepkens Christi den vvoluen niet
vverden beuolen, ende datse int beschermen der vvoluen haer ampt niet
misbruycken. Neemt dat een ander/ wie dat hy is/ vander gherefor-
meerde

meerde Kercke om openbare ketterie wille afghesneden worde/ en hy euenwel willende hem noch dragen voor een lidt der voorsz. Kercke/tot de Ouerichept hem beriep / niet vraghende na eenighe Kerckelicke vergaderingen/ende segghende hem ghewelt ende onrecht gheschiet te zijn: Soude een Ouerichepdt/ doende professie vande religie / gheen kennisse van saecken nemen/ ende beuindende dat de censuere der Kercke gegrondet ware in gherechtichept ende int Woordt des Heeren/ daerop procederen/om de hant aen t'oordeel der Kercke te houden / ende hem te verbieden meer moeyte te maecken? Wy laten ons duncken / dat gheen ghereformeerde Ouerichept dat weygheren soude. Doch so die van Leyden van meyninghe zijn in hare Stadt niet te achten op de Kerckelicke Censueren / die na Godts Woordt gheschieden / ende alle vreemde opinie dryuers / die wt den schoot der Kercke selfs souden mogen opstaen (ghelijck wy van Godt ghewaerschuwet zijn dat gheschieden sou- Actor. 20. 30. de) de handt bouen thooft te houden / op datse de Discipline ouer haer ghebruyckt vrymoedichlick verachten moghen/ende tot spijt der Kercken in haren ouden graedt blijuen : sy mogen toe sien/ hoe zijt voor den Heere ende allen vromen sullen connen verantwoorden: ja hoe sy/sulcx doende/den burgherlicken vrede ende welstant der stadt (wy swijgen de exercitie vande suyuere religie) sullen connen behouden. Maer wy verhopen dat dit haer wterste meyninge ende voornemen niet is/al ist dat de woorden so schijnen te luyden/ die meer wt beroerlicke affecten/dan wt een bedaert oordeel gheromen zijn. Doch (segghen sy/) vvy connen vvel lijden , dat de gheleerden haer met schrijuen ende spreken teghen de verdoolde opinien na hare vvetenschap ghebruycken, vvaer inne sy meer met beleeftheyt sullen doen, dan met hardt spreken, schelden ende ketteren. Wy antwoorden/ dat het wel een groote onreden ware/ niet te moghen lijden dat de recht gheuoelende haer teghen de verdoolde opinien met spreken ende schrijuen ghebruyckten / daer sy doch den ghenen die de verdoolde opinien dryuen/wel toe laten te spreken ende aen den dach te gheuen wat sy willen : ia wy segghen dat een Christelicke Ouerichept van Gods weghen ghehouden is / de noodt sulcx eysschende/met spreken oft schrijuen de suyuere leere te doen verantwoorden: Maer daer wt volcht gheensins(als met den voorgaenden exempelen bewesen is)datse gheen andere proceduere immermeer teghen de opinie dryuers soude moghen ghebruycken. Want wat schriftuere/of oock wat reden soude een Ouerichept beletten/wanneer de leere openbaerlick geoeffent/met spreken of schrijuen tegen de opinie dryuers ghenoech bewesen is/ denseluen te verbieden hare opinien meer te saeyen? Ende so veel belangt de beleeftheyt ende het ketteren daerse van spreken: Wy gheuoelen oock datmen den ghenen die dolen met alle sachtmoedichept behoort te ondergaen: welverstaende nochtans/ datmẽ met sachte plaesterẽ (so men seyt)

gheen stinckende wonden maecke / ende voor gheen onbeleefthept
Tit. 3.10. houde/ dat een kettersch mensche een ketter ghenoemt werde / op
dat wy dien naem sparende of bewimpelende niemandt oorsaecke
gheuen de soodanighe als recht gheuoelende te volghen / daer-
mense behoorde als verleyders te myden: Daeromme machment
voor gheen bitterheyt houden / datmen de sulcke also noemt. Hier
en tusschen wenschten wy wel / dat die van Leyden/ die de beleeft-
heydt int spreken ende schrijuen teghen de verdoolde opinien prij-
sen / wat beleefder in dese hare Remonstrantie vanden Synoden
ende Kerckendienaren (die sy meynen te dolen) geschreuen hadden/
doe sy yemmers wederomme voor hadden te schrijuen: Soo souden
sy ghehouden werden niet alleen met woorden/ maer oock met der
daet ende met haer eyghen exempel ons tot beleeftheydt vermaent
te hebben.

Aengaende nu dat sy int eerste deel harer Remonstrantie seer
breedt ende clachelick handelen: vant onrecht procederen om den
brant des alghemeenen Landts te lesschen: vande heylighe crancheydt
der opinien daermen mede beuanghen is/ende voor gheen crancheyt
bekent vvert: vande practijcken des Satans om de vvaerheyt ende
eenicheyt te vertreden: vanden onuerstandighen yuer sommiger ernst-
haftigher luyden die een bedvvangh van Religie (gheweest zijnde de
moeder des Pausdoms) weder willen in voeren: vande liberteyt die
daer door gheuanghen werdt: vanden eersten oorspronch onses el-
lendighen brandts door het branden ende blaken der ketteren ende
de bloedighe placaten: vanden inbreck der priuilegien/ ende vindi-
catie der vryheydt daer wt veroorsaeckt: vanden ghenen die den
brandt des landts gheweert/item die met ons een accoort voor de
vryheyt des vaderlants ghemaect hebben: vande schade die wt de
ghedvvonghene eenicheyt ende nieuwe scherpe placaten staet te ver-
wachten/ etc. Daerop hebben wy niet voor van stuck tot stuck te
antwoorden/eensdeels om dat sy tselue niet richten tot de Kercken-
dienaers/ maer eyghentlick tot de Staten(want sy haer eerst daer
na keeren tot den ghenen die met haren Actis Synodalibus voort
comen) ende eenighe politijcke dinghen daer in vermenghen: eens-
deels insonderheyt/ouermidts de questie vant bedwangh der ket-
teren wel een Tractaet op hemseluen eyscht / aenghesien huydens-
daechs so vele daer inne verstrickt zijn / ende de Kercke met so vele
onwarachtighe beschuldinghen beswaert werdt/ghelijck oock on-
der anderen inde Justificatie deses selfden Magistraets / een seker
formel partije der Religie ende verachter aller sichtbaren kercken/
zijn penne (nae t'oordeel aller verstandighen/ die zijn maniere van
schrijuen kennen) insonderheyt tot dit stuck van beschuldinge ghe-
leent heeft: Van welcke materie op een ander tijt door Gods gena-
de wat gheschreuen sal werden. Nochtans moghen wy hier niet la-
ten een weynich te antwoorden/ op tghene sy seggen / datse noch inc
cleyn.

cleyn noch int groot tot eenighen Religionſdvvang verſtaen vvillen.
Want nadenmael die van Leyden gheenſins geſint zijn eenige an-
dere oeffeninge van Religie/ dan alleen de gereformeerde (immers
openbaerlick) toe te laten/ dwelcke geen vrijheyt/ maer bedwangh
is: Soo is immers in deſen deele mede een Religionſdwangh bin-
nen Leyden. Hoewel ſy dan in dit ſchrift alle bedwangh int ſtuck
vande Religie verwerpen/ ſo bewijſen ſy nochtans metter daet/ dat
ſy niet alle dwangh voor ongheoorloft ende quaedt houden: ende
alſo paſt op haer ſeer wel/ tghene ſy een weynich daer na ſegghen
vanden Steden/ inden welcken t'placaet vanden boecken gepubli-
ceert is: Dat ſy haer prijſelick daerinne draghen, dat by haerlieden het
quaetſte geſproken vvert, ende ghelijckevvel doen het beſte: Wel ſorch-
fuldelick voor comende alle achterdencken/ datmen op haer ſoude
mogen hebben/ als of ſy niet van meyninge ſouden zijn haren eedt
ende beloſte onverbrekelick te houden: Datſe/ namelick met zijne
princelicke Excell. ſullen handthouden (want dit zijn de woorden
der beloſte van zijne Excell.) de oeffeninghe alleen vande gherefor-
meerde Euangeliſche Religie. Waer mede wy doch niet ſien connen
hoe het ouer een coemt tghene ſy een weynich hier bouen ſegghen:
Dat vvy ons ontreckende der Spaenſcher vvreedicheyt niet tſamen ver-
bonden hebben om eenighe particuliere Religie alleen te foueren, te be-
vveeren, &c. met welcken woorden ſy ſchijnen te verſtaen te geuen/
datmen de ghereformeerde Religie alleen niet behoort te beweren/
daer ſy nochtans beloeft hebben de oeffeninghe van dien alleen te
handthouden, twelcke immers niet anders gheſeyt is/ dan dat zijſe
alleen beweren ſullen. Want of ſy wilden ſegghen/ dat het een an-
der ding is met de oeffeninghe van een Religie/ en een ander met de
particuliere opinien niet teghen de borgherlicke ruſt ſtrijdende, ende die
tot aftreckinge der menſchen vande ware Religie niet gheſaept oft
gedreuen werden/ inde welcke men de Gemeente (alſo int eynde der
Remonſtrantie ſtaet) in liefde behoort te draghen: So merckt doch
een yeder wel dat een Ouerichheyt in ſulcke gevalle niet de particu-
liere opinien/ maer de perſonen die de particuliere opinien hebben/
geſeyt mach werden te foueren te handthouden ende te beweren.
Voorwaer dat daeromme alle dwang int ſtuck der Religie/ hoe
cleyn hy ooc zy, mitgaders alle ſtatuyten ofte decreten daer henen ſtrec-
kende, geweert behooren te werden/ ouermits int pauſdom de con-
ſcientien ghetyranniſeert/ en de menſchen op onbehoorlicker wijſe
gedwongen zijn geweeſt/ waer toe ſy hare decreten en ordinantien
gehadt/ ia de Schriftuere ſelue miſduydet hebbē: heeft/ ons beduncr-
kens/ niet meer ſlots noch vaſticheyts/ dan of yemant ſeyde/ Nadē-
mael de Tyrannen ouer hare onderdanē onbeſcheydelick en wree-
delick geheerſchet/ en het publiceren der Wetten end' Ordinantien
tot tyranniſche verdruckinge miſ bruyct/ ooc de goede politiē ſelfs
tot wreedicheyt verkeert hebben/ Dat daeromme de Princen geen

dwang met allen behooren te gebruycken / noch eenighe Ordinan-
tien dienende tot ſulck een dwangh te maecken of te publiceren / op
datter geen tyrannische verdruckinghe wt come. Een yder verſtan-
dighe merct wel / datmen dien wech gheenſins behoort in te gaen:
maer alleen ſcherpelick toe te ſien / dat de Coërcio ofte den Dwang
(ſonder welcke noyt Kercke of Politie beſtaen heeft/ende huydenſ-
daechs te min beſtaen can/ te booſer eñ moetwilligher nu de werelt
is/danſe oyt was) alſo gebruyct werde / dat de goede eñ goddelicke
ordinantien daerinne niet te buyten ghegaẽ werden. Cortelick/Wy
betuyghen / dat ons noyt inden ſin ghecomẽ is eenighe Pauſſelicke
tyrannie ofte dwangh der cõnſcientien weder in te voeren / maer
leeren ende predicken veel meer daghelicks daer teghen / ende ho-
pen de ware vryheyt der conſcientie voor te ſtaen / tot den laetſten
druppel onſes bloedts. Ende nochtans connen wy daeromme het
recht Godts niet wech gheuen / noch eenichſins diſpenſeren int of-
Rom. 13.4 1. Timot. 2,2. ficie der Ouericheyt: twelcke is / een dienaerſſe Godts te zijn ende
wreeckſter tot ſtraffe der ghenen die quaet doen/op dat wy een ghe-
ruſt eñ ſtil leuen mogen leyden in aller Godtſalicheyt eñ eerlicheyt.

Het laetſte / daer van het Synodus in deſe Remonſtrantie be-
ſchuldicht werdt/ is/ dat het de huwelicken tuſſchen ooms kinde-
ren verbieden ſoude / waer in die van Leyden verclaren / datſe den
Paeuſſelicken dreck niet vveder vvillen in nemen in tghene des van Gode
gheen verbodt en is, ende dat de Keyſer inden beſchreuen Rechten vvel
vvtdrucтelick toe gheſtaen heeft. Het artijckel waer op sy ſien / is in-
den particulieren queſtien / des Synodi. Want daer waren eeni-
ghen in Synodo / die een queſtie wt dẽ naem haerder Kerckẽ voor-
ſtelden: Oft raedtſaem was/dat twee perſonen/weſende ooms kin-
deren/ofte in ghelijcken graedt /malcanderen trouden. De oorſaec-
ke der vraghe was / ouermidts tuſſchen eenighe Dienaers des
Woorts ſwaricheyt daeromme was ghereſen / den eenen ſeggende/
dewyle het in Godts Woort niet is verbòden/datment daeromme
wel vrijelick mocht doen: ende de andere contrarie ſuſtinerẽde/hoe-
wel het niet verboden is/ dat het nochtans geen oirbaer was. Hier
op heeft het Synodus inſgelijcx geantwoort / dat het niet raedtſaem
is. Ten eerſtẽ, om de arghernisse der ſvvacken vville, die daer vvt ontſtaet.
Ten tvveeden, om der eerbaerheyt vville. Ten derden, op dat de vrient-
ſchap te beter tot andere geſlachtẽ mach vvtgeſpreyt vverdẽ. Ten vierdẽ,
om dat het ſtrijdt teghens tghebruyck meeſt aller ghereformeerden kerc-
ken. Wat ſegghen hier die van Leyden toe? Sy beſchuldighen het
Synodus/dat ſulck huwelick plat daerinne verboden is, ende ooc het
remedie van diſpenſatie gantſch niet toeghelaten en vverdt. Maer wy
beroepen ons ter contrarie op de woorden des Synodi / dewelcke
niet mede brenghen/dat het verboden wort/maer dat het niet raedt-
ſaem of niet oirbaer is. So verre als/niet raetſaem/ ende/ niet ghe-
oorloft of verboden te zyn/een dingh is/ſo gheuen wijt den Weder-
ſpreke-

sprekeren des Synodi ghewonnen: Maer indien vele dinghen wel gheoorloft / maer daeromme niet terstont oirbaer ofte raedtsaem bevonden werden: so moet een yeder bekennen / dat het Synodus daeromme niet gehouden mach werden sodanich huwelick te verbieden/ overmidts het verclaert niet raedtsaem te zijn. Alle dingh is my gheoorloft (seyt Paulus) maer alle dingh is niet oirbaerlick. 1. Cor. 6. 12.
Also geeft oock het Synodus te verstaen / hoewel sodanich huwelick in hemselven gheoorloft is / dat het nochtans niet oirbaer is: op welcke stichtelichheyt ende eerbaerheyt de Heydenen selfs indien beschreven Rechten verclaren / datmē in saecken van huwelick behoort te sien. Semper in coniunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed etiam quid honestum sit: dat is: Inden huwelicken staet altijts te besien/ niet alleē wat geoorlooft / maer oock wat eerlick is. Dit staen die van Leyden selve toe/ want sy segghen dat sijt ooc raden datment late. Maer (segghen sy) die nu zijn sinnen inde handt niet en heeft, die en moghen vvy niet binden, daerinne hem Godt ongebonden laet. Recht: Maer daer is tweederley binden. Het eene is / wanneermen een mensche bindt aende onderho udinghe van eenich wtghedruckt ghebodt Godts/ twelcke hy niet onderlaten mach/ al waert dat hy met de overtredinghe des ghebodts geen mensche ter werelt argeren soude/ want zijn conscientie daer aen ghebonden is/ die een yghelijck schuldich is onbevleckt te houden voor den oogen des Heeren. Het andere binden is / wanneer een mensche wt liefde verbonden werdt yet te doen of te laten / dat hem Godt noch gheboden noch verboden / maer toeghelaten heeft: om zijnen naesten gheen aenstoot te gheven/ ende om andere wettelicke oorsaecken wille. Op de eerste maniere bindt ons de onveranderlicke ende onbrekelicke Wet der thien geboden Godts: Op de tweede bindt ons de Wet der liefde/ als/ wanneer de Apostelē ordonneerden dat haer de Christenen onthouden souden vant eten des bloedts ende des versticktén / waer aen alle Christenen ghebonden waren om der liefde wille / tot dat het Evangelium zijn wortelen wat dieper ghenomen hadde: hoewelse hier en tusschen daer aen niet ghebonden waren in haren conscientien/ als aen eenen eewighen onbrekelicken reghel. Desghelijcx / wanneer de ghereformeerde Overicheden in sommighen landen ordineren thuwelick tusschen ooms kinderen naer te laten/ niet om dieswille dat het teghen Godts ghebodt is / maer om dat het niet stichtelick is: so zijn de ondersaten daer aen ghebonden / hoewelse andersins in haer conscientie vry ende niet ghebonden zijn. Want de Christelicke vryheyt bestaet niet daerinne/ dat wy al doē / wat ons vry staet te doen: maer dat wy in onsen conscientien vry zijn/ ende daer en tusschen malcanderen dienen inder liefde. Voort so betuygen wy / ghelijck het oock aen hemselven openbaer ghenoech is/ dat des Synodi voornemen geensins is gheweest een ordonnantie te maeckē/ aen dewelcke een yghelick soude

 ghebon-

ghebonden wesen: maer alleen den Kerckendienaren een instructie
te gheuen/na de welcke sy haer souden hebben te reguleren/so wan-
neer haer raedt ende aduijs hier inne begheert ende van de meeste
stichtinge ghesproken werdt/ op de welcke alle vromen ende godsa-
lighen behooren te sien: Voorts latende met politijcke ordonnan-
tien te maecken de Overicheden der Landen begaen. Volghende
twelcke wy meermael versocht ghehadt hebben / dat ordene op de
huwelicken ghestelt mocht werden / ende noch in Decembri laetst-
leden den H. H. Staten ghesupplieert/dat hare E. E. tot bericht der
ghenen die haer argheren aen de huwelicken van ooms kinderen/
ende alsnoch niet versekert zijn/dat harer E. E. meyninghe is / so-
danighe huwelicken te consenteren / tselue inde politie ordeninghe
wilden wt drucken/ eñ de motiuen van dien daer by voegen. Daer-
omme spruyt het wt een groote bitterheyt des herten / dat die van
Leyden segghen dat sy in saecken van huvvelic hare vvijuen ende kin-
deren der gheestelicker jurisdictie ende den stemmẽ van eenigen vreem-
delinghen niet vvillen ondervvorpen laten zijn. Want men sal met der
waerheyt niet connen segghen / dat de kercken oyt ghearbeydt heb-
ben yet dat politijck was onder hare jurisdictie te brenghen: Maer
ter contrarie (twelcke wy nv ten derden mael moeten aenroeren) is
wel expresselick verordent Datmen inden kerckelicken vergaderingen
niet anders handelen sal, als tghene dat kerckelic is: ende (ghelijck inden
particulieren Questien staet) aengaende de dingen die ten deele kerc-
kelic ende ten deele politijc zijn, ghelijc vele in huvvelicken saken voor-
uallen, datmen de Overicheyt bidden sal, datse eenighe mannen veror-
dene, door vvelcker raedt ende authoriteyt deselue met de Classe sullen
gheoordeelt vverden. Dien volghende is noch laetstemael verordent
inden generalen Synodo/belanghende het hertrouwen der ghenen
die om ouerspels wille haer partijen verlaten willen / dat het ouer-
spel wettelick bewesen sal werden / ende dat voor der Overicheyt /
eer de Dienaers/volgende de vrijheyt in Godts Woort toegelaten/
de clachtighe partije met een andere trouwen. Waer wt immers
claerlick blijckt/dat de Kercke haer gheensins in eenighe politijcke
saecken begheeren in te steken: maer datse de wereltlicke ofte bur-
gherlicke handt haer gerechticheyt end' jurisdictie/ ghelijck dat be-
hoorlick is/ onuermindert laten behouden. Daeromme gaet ons
niet aen tghene sy vant Concilium te Constans verhalẽ: achten oock
onnoodich te ondersoecken / wie sy by de vreemdelinghen verstaen/
derwelcken stemmen sy niet ghesint zijn haer wijuen ende kinderen
te onderwerpen: want de ingheborenen selfs hen sulcx noyt te vo-
ren gheleydt hebben: hoewel wy ons bedroeuen/dat wijse mannen/
die de ongheſtadicheyt der menschelicken dinghen behoorden te
ouerlegghen/ vanden vreemdelinghen so verachtelick spreken: Op
dat wy nv voorby gaen / dat sy die van het Synodus versmaden /
als niet wijs genoech zijnde om met hen te rade te gaen in saecken /
vanden

vanden welcken hier de questie is: twelcke sy hen gheensins belgen/ (als die van hare wijsheyt hen noyt teghen yemandt beroemt hebben) behoudens dat so wel vander Overicheyt als vanden Synodo altijdts gheuolcht werde de wijsheyt / niet die aertsch ende vleeschelick is/maer die van bouen is eñ m als ouer een coemt met den Woorde des Heeren/waer van die van het Synodus Dienarē zijn. Eyndelick: ghelijckerwijs die van Leyden verclaren niet anders te begheeren dan dat het burgherlicke regiment, ghelijck het politijck is, ooc gheheel ende onuerdeylt byde politische Overicheyt blyuen moghe, ende dat den Kerckelicken mannen tot een nieuvve iurisdictie ende meesterschap ouer Overicheyt, onderdanen, vvijf ende kinderen gheen deure ende poorten open gedaen vverden, twelcke sy so vveynich als het oude Pausdom vveder dencken aen te nemen: Alsoo verclaren wy oock niet anders te begeeren/dan dat het Kerckelicke regiment / ghelijck het gheestelick is / oock gheheel ende onuerdeylt by de Herders eñ Opsienders der kercke blijue/ende dat den politischen mannen / ia den ghenen die ghenoech professie doen / datse niet zijn vande ghereformeerde Religie/tot een onbehoorlicke iurisdictie ende meesterschap ouer de Kercke geen wech gebaent werde / twelcke wy euen so weynich als de Paepsche tyrannie aennemen souden connen / ende lieuer wederomme int heymelick vercruypen/om met vryer conscientie te ghenieten / tghene den Wederdooperen selue in hare valsche Religie niet ghewegert wert. Maer wy hebben sulck een vertrouwen: ghelijckerwijs mijn H. H. de Staten wt dese corte antwoorde/ende indient haren E. E. gelieft/wt onse mondelicke conferentie met dien van Leyden/ghenoechsaem vernemen sullen / dat wy aen tghene in dese Remonstrantie ons / mitsgaders den anderen Kercken der Nederlanden (die inden harē oock breeder op de voorsz aenclachten sullen moghen antwoorden) aenghesept werdt/ niet schuldich zijn: Dat alsoo sijne Excell. ende hare E. E. der Kercke haer recht ende der ghereformeerde Religie de ware vrijheyt sullen laten behouden: waer wt de segheninghe des Heeren ouer desen landen ende een eendrachtighe verbintenisse staet te verwachten/ tot gheluckighe wederstandt des ghemeynen vyandts/ ende verbreydinghe des Coninckrijcx Jesu Christi: Amen.

FINIS.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

